

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

для здобувачів другого (магістерського)
рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма
«Педагогіка вищої школи»

форма навчання: заочна

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
для здобувачів другого (магістерського)
рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма
«Педагогіка вищої школи»
форма навчання: заочна**

Біла Церква 2025

УДК 378.22:001.8(076)

М 54

Рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України
(протокол № 8 від «9» вересня 2025 року)

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки, психології та менеджменту (протокол № 8 від «02» вересня 2025 року)

Рецензенти:

Скиба Юрій Андрійович – заступник директора з наукової роботи Інституту вищої освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент;

Кучеренко Ірина Анатоліївна – професор кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Методичні рекомендації до виконання та оформлення кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи» заочної форми навчання / укладач: Кулішов В.С. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2025. 90 с.

Метою даних методичних рекомендацій є визначення теоретичного та практичного підґрунтя для ефективного виконання кваліфікаційної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи», ознайомлення магістрантів із загальними вимогами до написання кваліфікаційної роботи.

У методичних рекомендаціях розглядається зміст, структура, алгоритм виконання, вимоги до оформлення та процедура захисту кваліфікаційної роботи.

Для магістрантів, керівників кваліфікаційних робіт та науково-педагогічних працівників, які здійснюють організацію і управління науково-дослідницькою діяльністю здобувачів вищої освіти.

© БІНПО УМО НАПН України, 2025

© Кафедра педагогіки, психології та менеджменту, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. Організація та порядок виконання кваліфікаційної роботи.....	9
1.1. Підготовка та етапи виконання кваліфікаційної роботи.....	9
1.2. Мова і стиль кваліфікаційної роботи.....	10
1.3. Формулювання категорійного апарату.....	12
РОЗДІЛ 2. Вимоги до структури кваліфікаційної роботи.....	20
2.1. Титульна сторінка кваліфікаційної роботи.....	21
2.2. Зміст.....	22
2.3. Вступ.....	22
2.4. Основна частина.....	23
2.5. Загальні висновки.....	26
2.6. Список використаних джерел.....	26
2.7. Додатки.....	27
РОЗДІЛ 3. Основні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи..	28
3.1. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи.....	28
3.2. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	29
3.3. Ілюстрації, таблиці.....	29
3.4. Цитування джерел.....	31
3.5. Складання списку використаних джерел.....	32
3.6. Додатки.....	35
3.7. Вимоги до презентації кваліфікаційної роботи.....	36
3.8. Типові помилки, які найчастіше зустрічаються у кваліфікаційній роботі.....	37
РОЗДІЛ 4. Процедура захисту кваліфікаційної роботи.....	39
4.1. Допуск до захисту кваліфікаційної роботи	39
4.2. Підготовка відгуку науковим керівником.....	40

4.3. Рецензування кваліфікаційної роботи.....	41
4.4. Захист кваліфікаційної роботи.....	42
4.5. Оцінювання кваліфікаційної роботи.....	43
4.6. Апробація результатів кваліфікаційної роботи.....	45
4.7. Дотримання принципів академічної доброчесності при виконанні кваліфікаційної роботи.....	48
РОЗДІЛ 5. Методика педагогічного дослідження.....	55
5.1. Загальна характеристика методики педагогічного дослідження.....	55
5.2. Сутність педагогічного експерименту.....	58
5.3. Методи експериментального дослідження.....	66
Список використаних джерел.....	73
Додатки.....	75

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Ступінь присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Кваліфікаційна робота – самостійно виконана науково-дослідницька праця, головною метою і змістом якої є наукові дослідження з новітніх питань теоретичного або прикладного характеру за профілем підготовки. Вона підтверджує рівень теоретичної, загальнонаукової та професійної підготовки автора, його вміння застосовувати здобуті знання під час вирішення професійно-орієнтованих завдань і здатність до самостійної діяльності. Кваліфікаційна робота має узагальнювальний характер та є самостійною індивідуальною роботою з елементами дослідництва та інновацій, яка виступає підсумком теоретичних знань та практичних навичок нормативної та вибіркової складових освітньо-професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

У процесі виконання та захисту кваліфікаційної роботи у здобувача вищої освіти формуються наступні компетентності:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК10. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

СК1. Здатність проектувати і досліджувати освітні системи.

СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки.

СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.

СК9. Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності.

СК 11. Здатність проводити наукові дослідження в галузі освітніх, педагогічних наук.

У результаті виконання та захисту кваліфікаційної роботи здобувачі вищої освіти отримують наступні результати навчання:

РН1. Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень.

РН2. Використовувати сучасні цифрові технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності.

РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.

РН4. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів.

РН6. Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.

РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.

РН9. Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.

РН13. Виконувати теоретичні й експериментальні дослідження у сфері освіти/педагогіки згідно принципів академічної доброчесності.

Виконання кваліфікаційної роботи та її публічний захист дозволяє авторові продемонструвати науково-дослідницькі компетентності, рівень своєї наукової кваліфікації на основі ґрунтовного теоретичного та експериментального дослідження, уміння самостійно проводити науковий пошук, визначати і розв'язувати наукові завдання в межах своєї професійної підготовки.

Методичні рекомендації роз'яснюють порядок і вимоги щодо підготовки, написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Підготовка та етапи виконання кваліфікаційної роботи

Успішне виконання магістрантом кваліфікаційної роботи значною мірою залежить від уміння раціонально організувати свою діяльність, правильно розподіляти та планувати свій час.

Етапи виконання кваліфікаційної роботи.

Процес роботи над магістерським дослідженням поділяється на три основні етапи:

- підготовчий;
- етап роботи над змістом;
- заключний етап.

Підготовчий етап передбачає розробку програми дослідження, яка визначає проблему, мету, завдання дослідження, методи їх вирішення, категорійний апарат, а також основні способи і форми впровадження в практику очікуваних результатів. Створення програми, розпочинається з розробки концепції дослідження, що визначає його загальний задум, основну ідею. Програма складається з двох розділів.

Методологічний розділ містить:

- вибір теми дослідження;
- визначення об'єкту і виокремлення предмету дослідження;
- визначення мети дослідження і його основних завдань
- формулювання наукової гіпотези (за необхідності).

Методико-процедурний розділ містить:

- методику дослідження;
- формування вибіркової сукупності.

Наукове дослідження починається з визначення проблеми. Наукова проблема – це складне теоретичне і практичне завдання, що потребує вирішення. Пошук

вирішення проблеми складає завдання дослідження, але кожен магістрант повинен знати, де і як вона виникає та вміти доводити її актуальність. Сутність проблеми криється у суперечностях між науковими фактами та їх теоретичним осмисленням. Наукова проблема не висувається довільно, а є результатом глибокого вивчення практики та наукової літератури. Проведення більшості досліджень викликане невідповідністю пошуку нових та вдосконалення застосовуваних форм, методів, засобів та ін. Ця невідповідність породжує проблему дослідження.

Тематика кваліфікаційних робіт розробляється кафедрою, розглядається і затверджується на черговому засіданні кафедри, доводиться до відома здобувачів вищої освіти.

Здобувач вищої освіти має право вибирати тему кваліфікаційної роботи з орієнтовного переліку запропонованих або запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням доцільності її розробки і можливості виконання.

Тема кваліфікаційної роботи та наукове керівництво обговорюється на засіданні кафедри і затверджуються наказом директора інституту.

В окремих випадках можлива зміна або корекція теми кваліфікаційної роботи, її плану, заміна наукового керівника. Ці питання вирішуються на засіданні кафедри не пізніше, ніж за три місяці до терміну подання відповідної роботи до попереднього захисту.

1.2. Мова і стиль кваліфікаційної роботи

Текст кваліфікаційної роботи викладається українською літературною мовою.

Матеріал кваліфікаційної роботи необхідно викладати грамотно, простим науковим стилем, відповідно до норм української літературної мови. Текст роботи не повинен містити повторів та бути перевантаженим цитатами. Не припустимо переписування тексту з літературних джерел, їх цитування без посилань, що порушує вимоги академічної доброчесності.

Мова і стиль роботи як частина писемної наукової мови склалися під

впливом академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власного і запозичених поглядів з метою обґрунтування наукової істини. Встановлені певні традиції у спілкуванні вчених між собою як в усній, так і в писемній мові.

Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу, точність, абстрактність, аналіз, синтез, узагальнення. Це знаходить своє відображення в усій системі мовних засобів. Науковий виклад складається переважно з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених внаслідок дослідження фактів дійсності.

Для наукового тексту характерними є смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Для вираження логічних зв'язків застосовують спеціальні (функційно-стилістичні) засоби зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки (спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже), заперечення (проте, тимчасом, але, тим не менше, аж ніяк), причинно-наслідкові відношення (таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж), перехід від однієї думки до іншої (тепер звернімося до..., розглянемо, зупинимося на..., розглянувши..., перейдемо до..., необхідно зупинитися на..., необхідно розглянути...), результат, висновок (отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дозволяє дійти висновку, підсумовуючи, варто, необхідно сказати...).

Для мови наукових праць характерна відсутність експресії. Звідси домінуюча форма оцінки – констатація ознак, притаманних слову, яке визначають.

Обов'язковою вимогою щодо об'єктивності викладення матеріалу роботи є посилення на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті цю умову можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень (відповідно до ... відомостей, на думку, за даними, на нашу думку, як зазначає ..., як слушно зазначає..., за висновками ..., тощо).

В наукових роботах зазвичай замість займенника «я» використовують «ми» з огляду на те, що представлення суб'єкта авторства як формального

колективу надає більшого об'єктивізму викладенню. Вираження авторства через «ми» дозволяє відобразити власну думку як думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку, адже сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція, колективність творчості, комплексний підхід до вирішення проблем. Займенник «ми» та його похідні набагато краще передає ці тенденції.

1.3. Формулювання категорійного апарату

У вступі кваліфікаційної роботи магістра необхідно обґрунтовано сформулювати актуальність дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу (за необхідності), методи дослідження, експериментальну базу, практичну значущість, подати відомості про апробацію дослідження, публікації автора за темою дослідження та структуру роботи.

Тема є локалізацією тієї сфери педагогічного процесу, яка обрана для дослідження певного аспекту проблеми. Чим конкретніше сформульована педагогічна проблема і тема, тим легше визначити об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання.

Назва теми роботи повинна бути конкретною, узгоджуватися з об'єктом і предметом дослідження. В назві теми бажано уникати формулювань на зразок: «Дослідження деяких шляхів...», «Дослідження питання...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...» тощо, які не забезпечують необхідної конкретизації у постановці й вирішенні обраного наукового аспекту.

Актуальність дослідження – це обґрунтування теми дослідження, ступінь і міра його значущості, необхідність вивчення порушення проблеми, пояснення важливості проведення.

Обґрунтування актуальності дослідження повинно містити пояснення важливості дослідження порушеної проблеми відповідно до сучасних потреб фахової галузі науки; посилення на чинні державні документи, що зумовлюють необхідність порушення і дослідження проблеми; визначення практичних потреб та запитів на вдосконалення проблеми дослідження, характеристику недостатньої наукової досліджуваності порушеної проблеми.

Об'єкт дослідження – це сукупність споріднених елементів, серед яких один виділяється як **предмет** дослідження. Тобто об'єкт і предмет пов'язані між собою як ціле та його частина, як множина та її одиниця, як система та її компонент, як рід і вид понять або явищ об'єктивної реальності. Іншими словами, частина об'єктивної реальності, яка на певний момент знаходиться в полі зору теоретичної чи практичної діяльності дослідника, є об'єктом, а властивості й відношення об'єкта, що досліджується з певною метою і дістає наукове пояснення, є предметом.

Об'єктом і предметом педагогічного дослідження можуть бути всі аспекти теорії та практики навчання й виховання, їх організації та керівництва. Наприклад, питання принципів, змісту, методів, форм, засобів та умов освітнього процесу. Тому в якості об'єкта чи предмета педагогічного дослідження неправильно називати здобувача освіти, викладача, батьків, бо в цьому разі вони будуть ізольовані від освітнього процесу. Необхідно вивчати саме освітній процес і здобувача освіти як суб'єкта діяльності в ньому.

Отже, об'єктом наукового пізнання виступає загальна сфера пошуку, а предметом – те конкретне, що виявляється.

Щоб у задумі виразити предмет дослідження, необхідно вивчити попередній досвід розвитку теорії і практики (вивчити існуючі теоретичні концепції, зрозуміти еволюцію педагогічних ідей, освітнього процесу), виробити власне ставлення до них і визначити, з якої концепції, ідеї доцільно виходити в розробці задуму.

Багатоаспектність освітнього процесу вимагає конкретизації предмету, що здійснюється під час розроблення мети дослідження.

Мета дослідження – це спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію. Як правило, мета полягає у підвищенні ефективності процесів навчання й виховання, а в широкому розумінні – педагогічного процесу в цілому.

Загальна мета конкретизується у дослідницьких завданнях.

Завдання – це програма дослідницьких процесів, які відображають логіку

наукового пошуку, сукупність яких дає уявлення про те, що потрібно зробити для її досягнення.

Завдання, з одного боку, розкривають суть теми дослідження, а з іншого, – знаходять своє тлумачення у висновках, які фіксують і узагальнюють результати їх виконання. Завдання повинні відображати зміст кваліфікаційної роботи.

Послідовність визначення завдань має бути такою, щоб кожне з них логічно випливало з попереднього. У цілісній єдності завдань відсутність одного може призвести до незавершеності всього дослідження та неможливості його подальшого використання у педагогічній практиці.

Єдиного стандарту у формулюванні завдань бути не може, але найчастіше вони пов'язані з виявленням сутності, природи, структури об'єкту, що вивчається, розкриттям загальних способів його перетворення та розробкою конкретних методик педагогічних дій і практичних рекомендацій.

Правила формулювання завдань:

- починати зі слів: здійснити, виявити, визначити, розкрити, встановити, розробити, підібрати, підготувати, з'ясувати, обґрунтувати, уточнити, перевірити, оцінити тощо;
- вказати умови, за яких буде здійснюватися певний вид пошукової роботи;
- визначити критерії чи стандарти, відповідно до яких буде оцінюватися результат;
- користуватися однозначними термінами;
- формулювати текст чітко, не перевантажувати його зайвими словами;
- кожне положення повинно стосуватися лише одного процесу.

Кількість поставлених завдань має бути 3-5. У процесі науково-дослідницької роботи їх необхідно вирішувати конкретно.

Завдання орієнтовно можуть формулюватися так:

- здійснити аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури щодо проблеми;
- здійснити теоретичний аналіз проблеми;

- проаналізувати психолого-педагогічні підходи до проблеми;
- здійснити аналіз теорії та практики формування;
- виявити досвід організації;
- визначити показники та критерії діагностування;
- виявити закономірності розвитку (формування);
- виявити особливості організації методичної роботи в закладі вищої освіти;
- визначити фактори впливу на розвиток (формування, підготовку, організацію);
- розкрити психолого-педагогічні умови розвитку (формування, підготовки, організації);
- обґрунтувати педагогічні умови розвитку (формування, підготовки, організації);
- запропонувати авторську модель;
- розробити інноваційну модель та експериментально перевірити її дієвість;
- теоретично обґрунтувати модель та експериментально перевірити її ефективність;
- виявити педагогічні умови розвитку професійно значущих умінь в системі підвищення кваліфікації керівників;
- підготувати науково обґрунтовані методичні рекомендації.

Об'єкт, предмет, мета і завдання окреслюють ту галузь педагогічної діяльності, яка досліджуватиметься. Однак вони не розкривають обраний автором принциповий шлях реалізації поставленої проблеми.

Методи дослідження – це сукупність способів пізнання, прийомів теоретичного і практичного дослідження, спосіб досягнення поставленої мети та завдань дослідження.

Наукове припущення про способи розв'язання поставлених завдань, дозволяє на етапі визначення вихідних положень дослідження орієнтовно вибрати методи дослідження, необхідні для досягнення поставленої мети.

Перехід від одного завдання до іншого зумовлюється певною методикою, яка повинна відповідати поставленому завданню.

Нове педагогічне знання зароджується у формі провідної ідеї дослідження та задуму його реалізації. На цій основі формулюється **гіпотеза** (за необхідності), що лаконічно і стисло відображає суть та внутрішню логіку наукового пошуку, визначає «індивідуальність» усієї роботи, його наукову новизну. Для того, щоб знання, які передбачається отримати в експерименті, наближали наукову думку до пізнання законів освітнього процесу, необхідно в гіпотезі співставити зовнішні причини (педагогічні засоби), внутрішні умови їх дії і кінцевий результат експерименту.

Гіпотеза – це обґрунтоване припущення про можливі способи розв'язання визначеної проблеми. Для того, щоб її сформулювати, треба добре знати об'єкт дослідження. Лише за умови старанного вивчення характерних рис педагогічних явищ можна висловити гіпотетичне положення, яке вимагає подальшої перевірки. Воно висувається як своєрідний висновок про існування проблеми, педагогічних суперечностей, їхніх причин. Причому, у формулюванні висновку мають чітко проглядати ті положення, які необхідно доводити і захищати. Те, що й так ясно, не є гіпотезою, бо її цінність значною мірою визначається нестандартністю, невідповідністю знанням, котрі вже широко відомі в теорії та практиці педагогіки.

Залежно від того, що хоче довести автор, відбираються та узагальнюються емпіричні факти, окреслюються шляхи їх вивчення і доповнення, спрямовуються хід та методи пошукової роботи.

Як правило, гіпотеза не виникає в свідомості дослідника спонтанно. Вона є результатом глибокого осмислення теоретичних праць, досвіду практичної діяльності у тій чи іншій галузі педагогіки. Лише після одержання повного уявлення про предмет дослідження можна переходити до пошуку доцільних напрямків його перетворення або вдосконалення і висувати припущення щодо способів усунення існуючих недоліків.

Однак, таке припущення крім теоретичних знань і практичних умінь

вимагає розвиненої здатності дослідника до наукового передбачення. Тому побудова гіпотези завжди є творчим процесом, який розпочинається із визначення концепції дослідження.

Існує два типи гіпотез: теоретичні (пояснювальні) і емпіричні (описові).

Перший тип – *теоретичні* гіпотези, в основу яких покладено наукові закономірності, методологічні положення, логічні судження, аргументовані прогнозування, фундаментальні знання, що можуть бути не лише педагогічними, а й суміжними знаннями з психології, соціології, естетики, мистецтвознавства тощо. Такі гіпотези є вагомими і значущими, бо вони є засобом розвитку відповідної галузі педагогічної науки і елементом педагогічної теорії.

Другий тип – *емпіричні* гіпотези. Вони ґрунтуються на результатах попереднього практичного досвіду, що нерідко набувається методом «спроб і помилок». Цей тип гіпотез також має певну наукову цінність. Наприклад, дослідник стикається з незнайомою для нього педагогічною ситуацією, для вивчення якої бракує потрібних теоретичних знань. Проте, здебільшого емпіричні гіпотези бувають тривалими, ортодоксальними і самоочевидними.

У *пояснювальних* гіпотезах розкриваються можливі наслідки, що впливають із певних причин, а також характеризуються умови, за яких ці наслідки будуть неодмінно, тобто пояснюється вплив факторів на бажаний результат.

В *описових* гіпотезах просто висвітлюються причини та можливі результати педагогічної діяльності, але не розкриваються ті закономірності, які їх зв'язують.

Наприклад, гіпотези у педагогічних дослідженнях можуть виражати припущення, що один із засобів, чи їх група будуть ефективнішим, ніж інші засоби. Але ця гіпотетично висловлена думка не пояснюється, а тільки доводиться результатами експерименту. Більш високий – теоретичний рівень гіпотези розкриває ті чинники, внаслідок яких досліджувані педагогічні засоби будуть найефективнішими.

Отже, гіпотеза повинна формулюватися як припущення або передбачення,

за якими на основі низки теоретичних положень можна зробити висновок про існування тих зв'язків між педагогічними явищами, що потребують доведення. Гіпотезу не можна будувати виходячи з очевидних істин, вона завжди передбачає пошук чогось нового в теорії та практиці.

Експериментальна база дослідження – це заклад вищої освіти, в якому здійснювалося апробація і впровадження розробленого теоретико-практичного, навчально-методичного матеріалу дослідження, проходив експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний).

Наукова новизна дослідження – це конкретний, раніше не відомий результат або внесок, який автор додає до теорії чи практики, виявляючи нові факти, закономірності, методи, технології або застосовуючи відомі підходи у незвіданих аспектах. Це не просто повторення, а унікальне «щось», отримане вперше, що робить дослідження цінним та оригінальним, доводячи його наукову значущість. Наукова новизна у кваліфікаційні роботі формулюється за таким орієнтовним алгоритмом:

- *що вперше запроваджено*: формулювання такого результату, якого немає в інших дослідженнях (вітчизняних та зарубіжних);
- *що удосконалено*: уточнено, узагальнено існуючий спосіб вирішення нового завдання, введено нові додаткові елементи, приведено у відповідність до нового предмета дослідження;
- *що отримало подальший розвиток*: пропозиції щодо використання двох підходів, посилення позитивних характеристик чи зменшення ролі негативних.

Практична значущість – це конкретна користь для практичної діяльності та безпосереднього впровадження у практику закладу освіти.

Апробація результатів дослідження здійснюється шляхом обговорення на засіданнях кафедри, участі і доповіді на наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах, круглих столах тощо.

Публікації автора – це фіксація кількості і видів наукових праць (статей, тез тощо), які оприлюднені за матеріалами дослідження.

Структура роботи – це зазначення всіх розділів випускної кваліфікаційної роботи, кількість використаних джерел дослідження, кількість сторінок роботи.

Отже, розглянуті складові наукового апарату дослідження тісно взаємопов'язані за своїм змістом і логічно мають відповідати одне одному. Без цього робота набуває хаотичного вигляду, що заважає повно подати результати дослідження.

РОЗДІЛ 2. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Прийнятною вважається така структура роботи:

- титульний аркуш (Додаток Б);

- бланк завдання (Додаток В);
- бланк відгук наукового керівника (Додаток Д);
- анотація (Додаток Е);
- зміст (Додаток Ж);
- перелік умовних скорочень (за необхідності) (Додаток К);
- вступ;
- розділи і підрозділи основної частини;
- висновки;
- список використаних джерел (Додаток Л);
- додатки.

Кожен із цих елементів, а також розділи основної частини та додатки мають починатися з нової сторінки.

Наповнення кожної частини кваліфікаційної роботи визначається її темою.

На відміну від дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії і доктора наук, що є науково-дослідними працями, кваліфікаційна робота магістра як самостійне наукове дослідження кваліфікується як навчально-дослідна праця, в основу якої покладено моделювання у певній мірі відомих рішень. Її тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-професійній програмі навчання. Виконання зазначеної роботи не стільки вирішує наукові проблеми (завдання), як засвідчує, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх вирішення.

Основний напрям виконання кваліфікаційної роботи магістра, об'єкти дослідження для конкретних спеціальностей і спеціалізацій визначаються профільною кафедрою.

Зміст кваліфікаційної роботи магістра передбачає:

- формулювання мети роботи, наукової задачі;
- аналіз стану рішення проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, патентно-інформаційних досліджень, обґрунтування мети дослідження;

- аналіз методів досліджень, які застосовуються під час вирішення науково-дослідної задачі, розробку методики дослідження, його апаратного забезпечення;
- науковий аналіз і узагальнення фактичного матеріалу, який використовується у процесі дослідження;
- отримання нових результатів, що мають теоретичне, прикладне або науково-методичне значення;
- апробацію отриманих результатів і висновків у вигляді патентів (заявок на патенти), доповідей на наукових конференціях або підготовлених публікацій в наукових журналах і збірниках;
- узагальнення результатів досліджень із наведенням висновків і рекомендацій;
- уміння оформити результати творчої діяльності, захистити свої надбання у визначенні авторських прав.

Кваліфікаційна робота магістра повинна бути результатом закінченої творчої розробки, мати внутрішню єдність і свідчити про те, що автор володіє сучасними методами наукових досліджень і спроможний самостійно вирішувати професійні задачі, які мають теоретичне і практичне значення.

Кваліфікаційна робота магістра викладається грамотно, без помилок та нетрадиційних скорочень. У ній повинні бути чіткі, зрозумілі для сприйняття формулювання прийнятих вихідних положень, припущень, отриманих результатів, тверджень, допущень тощо.

2.1. Титульна сторінка кваліфікаційної роботи

На титульному аркуші вказується установа підпорядкування, назва закладу вищої освіти, в якому виконувалася кваліфікаційна робота, назва кафедри, на якій вона виконувалась, прізвище, ім'я, по батькові здобувача освіти, вид роботи, повна назва теми роботи, назва та шифр спеціальності, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника, допуск до захисту завідувачем кафедри (дата), місто і рік виконання роботи (див. Додаток Б).

2.2. Зміст

Зміст подають на другому аркуші. Він містить найменування розділів, підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, додатки, список використаних джерел (див. Додаток Ж).

Назви розділів і підрозділів кваліфікаційної роботи повинні бути:

- стислими;
- чіткими;
- сформульованими простими поширеними реченнями;
- послідовно і точно відображати зміст роботи тощо.

Обов'язково вказуються сторінки, з яких починаються вступ, підрозділи, висновки розділів, загальні висновки, додатки, список використаних джерел.

2.3. Вступ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, зазначається її важливість у сучасних умовах; формулюються основні характеристики кваліфікаційної роботи (*об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, організація та проведення дослідження, наукова новизна та практичне значення здобутих результатів, структура*). Орієнтовний обсяг вступу 3-4 сторінки.

Для обґрунтування теми необхідно:

- обґрунтувати актуальність напряду (показати значущість проблеми та необхідність її вирішення);
- обґрунтувати практичну цінність теми;
- дати оцінку результатів констатувального педагогічного експерименту (показати недоліки у вихованні та навчанні здобувачів вищої освіти, які необхідно подолати);
- дати оцінку якості освітнього процесу (показати недоліки в освітньому процесі, які призводять до зазначених недоліків у навчанні та вихованні здобувачів вищої освіти);
- обґрунтувати наукову актуальність теми (показати ступінь

розробленості зазначеної проблеми в теорії та практиці; вказати хто і в якому аспекті розглядав проблему, звернути увагу на недостатньо вивчені аспекти).

У вступі недоцільно захоплюватися посиланнями на літературу та особливо цитуванням.

2.4. Основна частина

Основна частина містить три розділи: перший – теоретичний, другий – методичний, третій – експериментальний. Розділи кваліфікаційної роботи мають бути структурованими. Кожний розділ містить 2-3 підрозділи та висновки до кожного розділу.

У першому розділі розкривається історія та теорія дослідницької проблеми, подається критичний аналіз літератури, розкривається сутність об'єкта дослідження, визначаються і обґрунтовуються педагогічні умови.

Перший розділ містить систематизований виклад теоретичних відомостей про об'єкт, на яких ґрунтуватиметься розробка обраної в кваліфікаційній роботі проблеми (історія досліджуваної проблеми, загально-педагогічні чи інші наукові положення, що характеризують об'єкт дослідження).

У першому розділі необхідно звернути увагу на сучасні теоретичні та методичні розробки, розглянути і творчо осмислити відповідну наукову й періодичну літературу, дати загальну характеристику об'єкта дослідження, висвітлити історію і перспективу його розвитку, виявити досягнуті успіхи, недоліки та їх причини. Необхідно розрізнити бібліографічну інформацію (де, в яких джерелах містяться необхідні відомості) і безпосередньо наукову – про зміст уже відомих знань.

Для написання кваліфікаційної роботи магістра потрібно переглянути також і періодичну психолого-педагогічну, методичну літературу, і на основі аналізу емпіричних або звітних даних, документів, особистих вражень й узагальнень зробити необхідні висновки щодо стану вивчення та розробки досліджуваної проблеми.

Перш, ніж здійснювати огляд джерельної бази, необхідно визначити

основні поняття у темі дослідження, щоб їхнє використання у всьому тексті роботи мало чітко визначений автором зміст. Для огляду необхідно використовувати не менше ніж 60-90 джерел.

У кваліфікаційній роботі необхідно використовувати цитування і здійснювати покликання, зазначаючи джерело цитати.

Аналітичний опис теоретичних положень має визначити методи аналізу соціально-економічних та інших явищ і процесів, обґрунтувати вибір напряму дослідження, навести методи розв'язання завдань, розробити загальну методику проведення дослідження, що буде використана в наступному розділі роботи. У кінці кожного параграфа необхідно робити узагальнення (0,2-0,5 сторінки, де коротко викладати висновки про те, до чого прийшли в результаті аналізу. Ці узагальнення не треба спеціально виділяти, можна обмежитися лише певним пасажом, на зразок: *Отже, в результаті проведеного аналізу виявилось...*).

У висновках до першого розділу кваліфікаційної роботи дати чітку характеристику всіх основних понять дослідження, окреслити основні етапи розвитку наукової думки щодо досліджуваної проблеми.

У другому розділі кваліфікаційної роботи розкриваються методичні аспекти предмету дослідження, подаються рекомендації щодо їхньої реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи розкривається методика організації і проведення педагогічного експерименту, описується зміст констатувального, формувального та контрольного експериментів, подаються узагальнені результати дослідно-експериментальної роботи.

Констатувальний етап педагогічного експерименту передбачає підготовку до здійснення експерименту, проведення констатувального етапу педагогічного експерименту з метою вияву стану досліджуваної проблеми у практиці, аналіз його результатів, формування висновків; визначення найбільш оптимальних шляхів вирішення проблеми (вибір напряму дослідження, виклад загальної методики й основних методів дослідження).

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачає

запровадження розробленої методики, контрольний експеримент – аналіз результатів дослідження. Якщо методики стандартизовані і широко розповсюджені, то можна обмежитися посиланням на автора методики і джерело, з якого її взято. Але якщо розроблено авторську методику – анкету, тест тощо, то доцільно їх навести повністю. Необхідно також описувати процедуру дослідження: коли саме проводилося експериментальне дослідження (початок, кінець навчального року), і за яких умов воно проводилося (заклад освіти, місце його розташування (місто)), тобто зазначаються всі дані, що могли так чи інакше вплинути на результати дослідження. У цьому розділі необхідно систематизувати та проаналізувати отримані результати, порівняти їх з результатами констатувального етапу педагогічного експерименту.

Проводячи експерименти, необхідно пам'ятати про культуру дослідження та етичні вимоги до його проведення. Експерименти не повинні шкодити взаєминам і психологічному комфорту здобувачів освіти та викладачів. Необхідно дотримуватися принципу конфіденційності інформації про окремі характеристики респондентів.

У написанні третього розділу використовуються методи математичної статистики, вибір яких залежить від стратегій дослідження.

У висновках до третього розділу необхідно дати оцінку повноти роз'язання поставлених завдань, достовірності одержаних результатів.

Кожний розділ кваліфікаційної роботи має самостійне значення, але всі вони повинні бути підпорядковані основній меті та завданням, спрямованості теми й органічно пов'язуватись між собою.

2.5. Загальні висновки

Загальні висновки є логічним завершенням кваліфікаційної роботи. У них узагальнюються основні теоретичні та практичні результати дослідження, стисло формулюються найважливіші рекомендації щодо їх практичного використання. Вони подаються у вигляді окремих лаконічних положень.

У першому пункті висновків обов'язково робиться акцент на стані

розвитку проблеми (в теоретичному та практичному аспектах).

Далі подають інформацію про виконання кожного із завдань, поставлених на початку роботи (зазначених у вступі). Необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках одержаних результатів. Висновки словесно не повторюють вступу до основної частини, зокрема, висновків до розділів.

Висновки мають дати відповіді на запитання: «З якою метою здійснене дослідження? Що зроблено? Яких висновків дійшов автор? Яка практична значущість дослідження? Де можуть бути впроваджені здобуті результати та яка подальша перспектива дослідження проблеми?».

2.6. Список використаних джерел

Список використаних джерел є обов'язковим елементом кваліфікаційної роботи магістра. Він повинен містити перелік усіх джерел (монографій, наукових статей, нормативно-правових актів, статистичних щорічників тощо), які згадуються в роботі та матеріали яких були використані. Забороняється додавати до списку невикористані джерела або такі, що не є фаховими і мають позанауковий характер. Список джерел оформлюється згідно з вимогами стандарту ДСТУ 8302:2015. Загальна кількість джерел повинна бути, як правило, не менше 60 і не більше 90, але зазвичай кількість джерел має відповідати кількості сторінок основної частини кваліфікаційної роботи.

Перевагу слід надавати джерелам за останні 10 років. Переважати (близько 70%) повинні наукові статті у фахових та наукометричних виданнях, наукові монографії, дисертації, автореферати, матеріали конференцій.

Бібліографія складається на основі робочої картотеки і відображає кількість опрацьованих джерел. Змістовність списку дає уявлення про те, наскільки глибоко її автор зумів вивчити стан досліджуваної проблеми, наскільки глибоко він володіє предметом дослідження. У список вміщують всі використані автором джерела незалежно від того, де вони опубліковані (в окремому виданні, у збірнику, журналі, газеті тощо). Список використаних джерел кваліфікаційної роботи має обов'язково містити публікації іноземними

мовами (мовами європейського співробітництва).

Джерела в бібліографії подаються в алфавітному порядку мовою оригіналу. Література іноземною мовою подається окремим списком у алфавітному порядку (згідно латинського алфавіту) наприкінці загального списку використаних джерел.

2.7. Додатки

Додатки є розділом кваліфікаційної роботи, які наводяться в кінці роботи й оформляються згідно з вимогами. Додатки необхідні для повноти висвітлення педагогічного дослідження. Робота може мати один чи кілька додатків, які враховуються у обсязі роботи. Вони можуть містити:

- анкети, тести, таблиці, схеми, ілюстрації;
- інструкції, методики, програми, описи певних етапів або форм роботи;
- дидактичні матеріали.

У тексті кваліфікаційної роботи треба робити посилання на додатки, коли необхідно проілюструвати те чи інше положення.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота має бути:

- надрукована на білому папері формату А4 лише на одному боці аркуша;

– набрана на комп'ютері в текстовому редакторі Word, кегль 14 із міжрядковим інтервалом 1,5 (65-75 знаків у рядку, 29-30 рядків на одному аркуші);

– шрифт має бути чітким, стрічка чорного кольору середньої жирності;

– мова викладу – українська;

– текст роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм, праве – 10 мм;

– щільність тексту має бути однаковою;

– загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 5,5-6,5 авторських аркушів (100-120 сторінок);

– назви підрозділів (параграфів) відокремлюють від тексту двома інтервалами;

– абзац дорівнює п'яти знакам (задається 1,25 см);

– нумерація сторінок кваліфікаційної роботи подається у правому верхньому кутку аркуша арабськими цифрами без знака № і без крапки. Титульна сторінка і сторінка, на якій розміщено зміст роботи, не нумеруються, хоча зараховуються у загальній нумерації сторінок;

– кваліфікаційна робота повинна бути зброшурована і мати тверду палітурку. Не допускається з'єднання її аркушів скріпкою або швидкозшивачем. До роботи окремо додаються відгук керівника кваліфікаційної роботи, зовнішня рецензія та інші матеріали (результати перевірки на плагіат, копія тез доповіді або наукових статей), які мають бути вкладені у файли, що прошиваються (або вкладаються) разом з усією кваліфікаційною роботою і розміщуються на початку кваліфікаційної роботи;

– кожен наступну структурну частину кваліфікаційної роботи слід починати з нової сторінки, вказуючи заголовок відповідно до змісту. Заголовки доцільно друкувати великими літерами симетрично до тексту без крапки вкінці (ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ);

– у випадку виокремлення в роботі підрозділів (параграфів) кожний

наступний параграф продовжують з абзацу на тій же сторінці. Але кожний параграф обов'язково повинен мати назву (заголовок), вказану у змісті. Крапку в кінці заголовків не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапками. Переноси слів у заголовках будь-якого рівня не допускаються;

– підрозділи (параграфи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: 1.1. Сутність та зміст ключових понять дослідження;

– дозволено використання кольору у друці малюнків, діаграм.

3.2. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів

За необхідності до структури кваліфікаційної роботи долучають перелік умовних позначень як окремий реєстр. Це зумовлено вживанням специфічної термінології, символів, одиниць, маловідомих скорочень. Проте, якщо такі скорочення в роботі повторюються не більше трьох разів, тоді їх у перелік не вносять, а розшифрування подають у тексті під час першого згадування.

Перелік необхідно друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх детальне розшифрування.

3.3. Ілюстрації, таблиці

Основними структурними елементами кваліфікаційної роботи є ілюстрації (рисунок, графіки, схеми, діаграми), таблиці, примітки, виноски, формули, посилання тощо.

Ілюстрації (рисунок, графіки, схеми, діаграми) слід розміщувати у кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці.

Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно при їх поданні дотримуватись вимог чинного законодавства про авторські права – робити

посилання.

Ілюстрації позначають словом «Рис.», яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних.

Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією у межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках.

Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номеру ілюстрації, відокремлених крапкою (наприклад, 1.5 – п'ятий рисунок першого розділу). На всі ілюстрації повинні бути посилання в тексті (див. рис. 1.5).

Рекомендовано цифровий матеріал оформляти у вигляді таблиць.

Таблицю необхідно розміщувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією у межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться в додатках (наприклад, табл. 2.3).

Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою (наприклад, таблиця 2.3 – третя таблиця другого розділу).

Напис «Таблиця» та її номер розміщують у правому верхньому куті, над заголовком таблиці. Назву таблиці друкують малими літерами (крім першої великої) і поміщають над таблицею.

Кількісні величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою або поруч, або переносячи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи в кожній частині таблиці її шапку (або) бокову частину.

При поділі таблиці на частини можна шапку або бокові частини замінити відповідно номерами граф або рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Під таблицями слід

обов'язково вказати джерело інформації.

3.4. Цитування джерел

Цитування – це точне відтворення першоджерела з покликанням на нього. Використані під час підготовки і написання кваліфікаційної роботи першоджерела можуть бути представлені у формі цитат, тобто фрагментів тексту оригіналу. Це підсилює достовірність, ґрунтовність і наукову значимість дослідження. Оформлення таких матеріалів повинно відповідати загальноприйнятим літературним та бібліографічним нормам.

Посилання у наукових роботах важливі і потрібні для підтвердження наукового обґрунтування дослідження, уникнення плагіату, дотримання академічної доброчесності, мінімізації суперечок тощо. Посилання потрібно позначати у квадратних дужках із зазначенням порядкового номера у списку використаних джерел і номера сторінки праці, з якої взято цитату, наприклад [27, с. 16]. Для оформлення цитування автор має використовувати певний задекларований стиль бібліографічних описів у списку використаних джерел.

У сучасних умовах російського вторгнення в Україну, військової агресії, війни росії проти України важливим аспектом цитування у наукових публікаціях, чи кваліфікаційних роботах є дотримання заборони щодо цитування та внесення в список використаної літератури джерел, що опубліковані російською мовою в будь-якій країні, а також публікацій іншою мовою, якщо вони оприлюднені на території росії.

У тексті роботи можуть бути використані цитовані у прямій або непрякій формі матеріали, текст першоджерела може подаватися у повній або скороченій формі. В кожному випадку дослідникові необхідно дотримуватися певних вимог.

Повне цитування завершеного висловлювання першоджерела:

«Краєзнавство, — зазначає В. Обозний, — це витвір народності упродовж багатьох поколінь, який передається нащадкам, але при цьому перебуває у постійній динаміці [27, с. 16]».

Часткове цитування висловлювання першоджерела (відсутність фрагменту

тексту на початку): «К. Д. Ушинський висловлювався за створення «...місцевих підручників для шкіл і залучення вчителів для їх написання» або відсутність фрагменту тексту всередині тексту та наприкінці «Г. Ващенко у праці «Виховання волі і характеру» переконливо доводить, що ... спочатку діти повинні вивчити і полюбити свою малу батьківщину..., а потім перейти до вивчення всієї України... [27, с. 16]».

Загальні вимоги до цитування:

– текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі;

– цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками;

– кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

– при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело.

3.5. Складання списку використаних джерел

Перелік джерел, які наводяться у списку використаної літератури, передбачає, що з великої кількості джерел вибирають найбільш значимі. Не треба перевантажувати список літературою, яка безпосередньо не розкриває зміст проблеми або є застарілою.

У кваліфікаційній роботі рекомендовано використовувати алфавітний спосіб розміщення джерел.

Алфавітний спосіб розміщення джерел у загальному списку літератури передбачає опис за алфавітом прізвищ авторів або перших слів заголовків, незалежно від характеру джерела та часу його видання.

Якщо у бібліографії подається кілька праць одного автора, то у кожному

випадку треба обов'язково вказувати його прізвище та ініціали. Алфавітний принцип при цьому зберігається.

Література іноземною мовою подається окремим списком в алфавітному порядку (згідно латинського алфавіту) наприкінці загального списку використаної літератури.

Якщо тематика кваліфікаційної роботи передбачає використання архівних джерел, то вони вводяться у загальний список використаної літератури за першою буквою назви архіву. Щоправда існує й інший підхід, який використовується у наукових дослідженнях з проблем історії педагогіки: архівні джерела виносяться в окремий список, а під назвою кожного архіву подаються номер і назва відповідного фонду та номери і назви справ з цього фонду із вказівкою на архівні аркуші, текст яких використано.

Список використаних джерел складають і оформляють відповідно до вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», який набув чинності з 1 липня 2016 року (див. табл. 3.1).

Загальні вимоги до списку використаних джерел:

- кожний запис позиції у списку літератури починають з нового рядка та нумерують;
- список укладається за абеткою – спершу кирилицею, а згодом – латиницею;
- до бібліографічного списку входить уся література, на яку здобувач освіти посилається (цитує) при написанні роботи;
- у списку літератури повинні переважати новітні видання;
- у списку використаних джерел повинні бути подані власні публікації магістранта.

Приклади оформлення списку використаних джерел наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Приклади оформлення списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
КНИГИ: Один автор	Титаренко О. О. Основи наукових досліджень : монографія. Полтава : Сімон, 2019. 348 с.
Два, три автори	1. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 2. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
Чотири автори	Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2019. 488 с.
Багатотомний документ	Шишкін В. І. Судові системи країн світу : навч. посіб. : у 3 кн. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 336 с.
Словник	Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН історії України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т 9. С. 36- 37.
Законодавчі та нормативні документи	1. Україна в цифрах. 2007: стат. зб. / Держ. ком. статистики України. Київ: Консультант, 2008. С. 185-191. 2. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. <i>Освіта</i> . 2002. 24 квіт. С. 2-4.
Статті в періодичних виданнях	1. Попович О. С., Кліменкова В. І. Наукова етика і проблеми цілеспрямованого формування здорового дослідницького середовища. <i>Наука та наукознавство</i> . 2022. № 2. С. 3-11. 2. Яковенко Ю.Л., Корзюк О.В. Нові ролі та функції викладача вищої школи в сучасних умовах. <i>Інноваційна педагогіка</i> . Випуск 23. Т.2. 2020. С. 139–143.
Електронні ресурси	1. Akulenko I. A., Zhydkov O.E. Mathematics teachers about organizing project activity of students when teaching and learning mathematics. <i>Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогоднішня і перспективи</i> : матеріали V Всеукр. наук.-практ.конф., м. Полтава, 19–20 листоп. 2019 р. Полтава : Астроя, 2019. С. 27–28. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13202 (дата звернення: 21.10. 2025). 2. Тітова Т., Тітов І. Функціональна роль уяви в процесах свідомої саморегуляції: теоретичний аналіз. <i>Психологія і особистість</i> . 2021. № 1. С. 84–93. URL: http://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/227200 DOI: https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.1.227200 3. Про відзначення 150-річчя з дня народження видатного вченого Володимира Івановича Вернадського [Електронний ресурс]: проект постанови Верховної Ради України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА- ЗАКОН».
Без автора	1. Правова основа діяльності органів державної влади / упоряд. Любченко П. М. Харків, 2010. 303 с 2. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні: монографія / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 447 с.

Патент	Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Матеріали конференції	1. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі : зб. наук. праць IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 28 лютого 2017 р. : у 2 ч. / [наук. ред. О. І. Шапран ; уклад. : Н. П. Онищенко, О. В. Плужник]. Переяслав-Хмельницький, (Київ. обл.) : ФОП Домбровська Я. М., 2017. Ч. I. 133 с. 2. Забезпечення якості вищої освіти: сучасний стан і перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 12–13 листоп. 2019 р.). Полтава, 2019. 154 с.
Архівний документ	1. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i> . Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7. 2. Науковий архів Інституту історії України НАН України. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 170. № 1. Арк. 5. (План праці НДКІУ на 1924 р.).
Дисертація	Мокляк В.М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Полтава, 2011. 256 с.

3.6. Додатки

В тексті кваліфікаційної роботи повинні бути посилання на додатки, які вказують у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожен додаток необхідно починати з нової сторінки із заголовком «Додаток», який надрукований вгорі малими літерами з першої великої симетрично тексту сторінки. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки (починаючи з А), за винятком літер Г, Ґ, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, «Додаток Б». Загальна назва до елемента кваліфікаційної роботи «**ДОДАТКИ**» вказується перед «**Додатком А**» на одній сторінці із відокремленням у два рядки. Таблиці, діаграми, графіки, рисунки, схеми у додатках повинні мати внутрішню нумерацію. Їх слід нумерувати в межах кожного додатку (наприклад, рисунок А.3 – третій рисунок додатку А, таблиця В.2 – друга таблиця додатку В).

3.7. Вимоги до презентації кваліфікаційної роботи

Доповідь захисту кваліфікаційної роботи має супроводжуватися демонстрацією презентації, підготовленою за матеріалами і результатами здійсненого педагогічного дослідження.

Вимоги щодо структури та змісту навчального матеріалу:

- викладати матеріал необхідно стисло, з максимальною інформативністю тексту;
- слідкувати за відсутністю нагромадження, чітким порядком у всьому;
- ретельно структурувати інформацію;
- використовувати короткі та змістовні заголовки, марковані та нумеровані списки;
- важливу інформацію (наприклад, висновки, визначення, правила тощо) подавати великим та виділеним шрифтом і розташовувати у лівому верхньому куті екрана;
- другорядну інформацію вміщувати внизу сторінки;
- кожному положенню (ідеї) треба відвести окремий абзац;
- головну ідею абзацу викладати в першому рядку абзацу;
- використовувати табличні форми запису інформації (діаграми, схеми) для ілюстрації важливих фактів, щоб подати матеріал компактно і наочно;
- графіка має органічно доповнювати текст;
- пояснення розташовувати якнайближче до ілюстрацій, з якими вони мають одночасно з'являтися на екрані;
- всю текстову інформацію ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних і стилістичних помилок.

Додаткові вимоги до змісту презентації :

- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- рядок має містити 6-8 слів;
- всього на слайді має бути 6-8 рядків;
- загальна кількість слів не повинна перевищувати 50;
- дієслова мають бути в одній часовій формі;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні засади слайда;
- у заголовках мають бути і великі, і малі літери (а не тільки великі);
- слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише

створюють бар'єр на шляху ефективної передачі інформації;

- кількість блоків інформації під час відображення статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох;
- підпис до ілюстрації розміщується під нею, а не над нею;
- всі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

3.8. Типові помилки, які найчастіше зустрічаються у кваліфікаційних роботах магістрантів

1. Абстрактне формулювання мети дослідження, що не відбиває специфіки об'єкта і предмета та не пов'язане з проблемою дослідження.

2. Занадто велика кількість завдань та їх невідповідність поставленій меті дослідження.

3. Дослівне повторення формулювання мети та завдань в тексті роботи.

4. Невідповідність змісту роботи визначеним завданням та не повне розкриття теми.

5. Робота є компіляцією чужих текстів, недотримання принципів академічної доброчесності.

6. Недотримання державного стандарту щодо оформлення бібліографічного опису джерел у списку використаної літератури.

7. Відсутність педагогічного експерименту.

8. Неправильне оформлення ілюстративного матеріалу (таблиць, рисунків, діаграм, тощо).

9. Кінцевий результат роботи не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

10. Робота містить орфографічні та стилістичні помилки. Недоброякісний переклад фрагментів іншомовних літературних джерел.

11. Стиль роботи ненауковий.

12. Робота зброшурована до затвердження та узгодження з науковим керівником.

Розділ 4

ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1. Допуск до захисту кваліфікаційної роботи

До захисту кваліфікаційних робіт допускаються магістри, теми яких затверджені наказом, виконані з дотриманням нормативних вимог, що підтверджено підписом керівника, відгуком керівника і витягом з протоколу засідання випускової кафедри про успішне проходження передзахисту (витяг з протоколу засідання випускової кафедри щодо результатів попереднього захисту), при умові, що випускники успішно виконали всі вимоги відповідних освітньо-професійних програм та дотримувались вимог академічної доброчесності під час підготовки та оформлення кваліфікаційної роботи.

Допуск до захисту кваліфікаційних робіт випускників здійснюється завідувачем випускової кафедри, який приймає відповідне рішення на підставі підсумків попереднього розгляду кафедрою виконаних робіт (в окремих випадках – самостійно).

Попередній захист проводиться з метою надання магістрантам можливостей:

- виголосити свою доповідь перед членами кафедри;
- помітити можливу непереконливість своєї доповіді, виклад окремих тез роботи, які недостатньо пов'язані між собою логічно або містять двозначні тлумачення тощо;
- уникнути зазначених помилок на захисті кваліфікаційного дослідження;
- випробувати свої сили під час відповідей на запитання членів кафедри з теми кваліфікаційного дослідження;
- перевірити своє вміння мобілізуватися, бути зібраним, долати хвилювання;
- психологічно, теоретично та практично підготуватися до захисту кваліфікаційної роботи.

Попередній захист проводиться не пізніше як за 20 днів до остаточного захисту, щоб у магістрантів був час виправити недоліки та врахувати зауваження. Умови проходження попереднього захисту кваліфікаційних робіт у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти представлені у Додатку М.

Не пізніше ніж за тиждень до засідання ЕК кваліфікаційна робота у зброшурованому вигляді з твердою палітуркою має бути представлена на кафедру педагогіки, психології та менеджменту.

4.2. Підготовка відгуку науковим керівником

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи пишеться (друкується) за довільною формою. У відгуку необхідно зазначити:

- рівень підготовленості магістранта до виконання наукового дослідження;
- уміння працювати з джерельною базою;
- ступінь оволодіння методами дослідження;
- уміння втілювати у практику теоретично обґрунтовані наукові ідеї;
- уміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал;
- здатність робити висновки;
- відповідність кваліфікаційної роботи всім вимогам щодо виконання таких робіт;
- ступінь самостійності магістранта;
- думка керівника щодо рекомендації кваліфікаційної роботи до захисту.

Науковий керівник оцінює кваліфікаційну роботу за чотирибальною системою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Відгук повинен бути підписаний із зазначенням дати.

Магістранта необхідно ознайомити зі змістом відгуку. Без відгуку наукового керівника кваліфікаційна робота до захисту не допускається.

4.3. Рецензування кваліфікаційної роботи

Рецензію на кваліфікаційну роботу надає спеціаліст-практик відповідної кваліфікації. Як і відгук наукового керівника, рецензія пишеться у довільній формі.

Рецензія складається з 3-х розділів:

- стислого аналізу позитивних сторін кваліфікаційної роботи;
- докладного аналізу недоліків і помилок;
- висновків і оцінки роботи.

У рецензії увага звертається на:

- відповідність змісту работ обраній темі;
- актуальність теми;
- розробку апарату дослідження: вірне визначення об'єкта і предмета, формулювання мети та завдань дослідження;
- адекватність вибраних методів дослідження меті та завданням роботи;
- якість аналізу джерельної бази;
- повноту розв'язання поставлених завдань дослідження;
- новизну;
- методичку дослідження;
- наявність у роботі матеріалів власних спостережень, пропозицій і рекомендацій;
- достовірність результатів і обґрунтованість висновків;
- теоретичне значення та практичну цінність роботи;
- стиль викладу матеріалу;
- орфографічну та стилістичну грамотність;
- формулювання розділів, підрозділів, окремих думок.

Рецензія повинна бути написана з дотриманням норм літературної мови. Всі зауваження мають бути написані чітко і розбірливо, без закреслень, вставок і зносок.

Рецензент оцінює кваліфікаційну роботу за чотирибальною системою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Рецензія повинна бути підписана із зазначенням дати, засвідчена печаткою

установи, в якій працює рецензент.

Магістранта необхідно ознайомити зі змістом рецензії. Без зовнішньої рецензії кваліфікаційна робота до захисту не допускається.

4.4. Захист кваліфікаційної роботи

Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії (ЕК) в закладі вищої освіти за участю не менше ніж половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії.

Результати захисту кваліфікаційних робіт оголошуються у той самий день захисту після оформлення протоколів засідання ЕК.

Рішення ЕК про оцінювання знань, виявлених при захисті кваліфікаційної роботи, а також про присвоєння здобувачу відповідного освітнього ступеня та кваліфікації приймається ЕК на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів членів комісії голос голови комісії є вирішальним.

Здобувач вищої освіти, який при складанні випускного екзамену або при захисті кваліфікаційної роботи отримав незадовільну оцінку, відраховується з закладу освіти і йому видається академічна довідка встановленого зразка. У випадках, коли захист кваліфікаційної роботи визнається незадовільним, ЕК визначає можливість подання здобувачем на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи зобов'язує опрацювати нову тему, визначену відповідною кафедрою.

Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на засідання ЕК для захисту кваліфікаційної роботи, то в протоколі комісії зазначається, що він є неатестованим у зв'язку з неявкою на засідання комісії.

Здобувачі вищої освіти, які не захистили кваліфікаційну роботу, мають право на повторну атестацію в наступний термін роботи ЕК протягом трьох років після закінчення закладу вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти, які не захищали кваліфікаційну роботу з поважної причини (документально підтвердженої) можуть захищати кваліфікаційну

роботу у визначений наказом термін роботи ЕК.

Усі засідання ЕК протоколюються. У протоколи вносяться оцінки, одержані при захисті кваліфікаційної роботи, записуються питання, задані випускникові, особливі думки членів комісії, вказується здобутий освітній ступінь та кваліфікація, які надані випускнику, а також, який документ про вищу освіту видається випускнику, що закінчив заклад вищої освіти. Протокол підписує голова та члени ЕК, які брали участь у засіданні. Тривалість захисту однієї кваліфікаційної роботи становить не більше 30 хвилин.

Процедура захисту передбачає:

- доповідь магістранта за змістом роботи, яка готується заздалегідь: магістрант у стислій формі викладає обґрунтування вибору теми, її актуальність; об'єкт, предмет дослідження; мету, завдання; звертає увагу на те, що вдалося визначити, довести, якими методами цього досягнуто; вказує теоретичне та практичне значення, результати дослідження; зазначає, які труднощі виникали у процесі виконання кваліфікаційної роботи, які положення не знайшли достатнього підтвердження. У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника, рецензента (якщо вони є). Тривалість доповіді магістранта 8-10 хв;

- запитання до автора (під час захисту кваліфікаційної роботи голова, екзаменатори та члени ЕК ставлять магістрантові запитання для уточнення окремих аспектів, на які він повинен дати вичерпні відповіді);

- виступ наукового керівника або оголошення його відгуку на роботу;
- виступ рецензента або оголошення змісту його рецензії;
- виступи присутніх;
- вичерпні відповіді на всі зауваження, висловлені під час захисту членами ЕК та присутніми на адресу виконавця кваліфікаційної роботи;
- заключне слово магістранта;
- рішення комісії про оцінку роботи (оцінка обговорюється на закритому засіданні ЕК та оголошується головою ЕК на відкритому засіданні у присутності членів ЕК та усієї групи магістрантів).

4.5. Оцінювання кваліфікаційної роботи

За підсумками захисту кваліфікаційної роботи виставляються диференційовані оцінки до залікової книжки магістранта й екзаменаційної відомості.

Оцінювання кваліфікаційної роботи здійснюється за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та за шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) з урахуванням якості виконання всіх структурних частин кваліфікаційної роботи та рівня її захисту.

Оцінка **«відмінно» (A)** ставиться за умови, якщо:

- зміст роботи відповідає вибраній темі;
- науковий апарат дослідження належно оформлений;
- здійснено самостійний аналіз наукової літератури;
- сформульовано аргументовані узагальнення;
- подано висновки;
- виконано експериментальну частину;
- містяться самостійні методичні розробки;
- дотримано всіх вимог щодо оформлення роботи;
- робота відповідає вимогам правописних стандартів до технічного й естетичного оформлення;
- робота успішно пройшла апробацію на науково-практичних конференціях студентів, семінарах тощо;
- робота оцінена рецензентом на «відмінно»;
- захист магістрантом результатів своїх досліджень аргументований;
- магістрантом виявлено вміння вести наукову дискусію.

Оцінка **«добре» (B, C)** ставиться за наявності:

- незначних недоліків у розв'язанні теоретичних і практичних завдань роботи та в її технічному оформленні;
- окремих зауважень, висловлених головою, екзаменаторами, членами ЕК щодо кваліфікаційної роботи;

– незначних зауважень до доповіді чи відповідей на запитання під час її захисту.

Оцінка «*задовільно*» (*D, E*) ставиться за:

- суттєвих зауважень до практичної та теоретичної частин роботи;
- зауважень до технічного та мовного оформлення роботи;
- поверхневих відповідей магістранта у процесі захисту.

Оцінка «*незадовільно*» (*FX, F*) ставиться за умови, якщо робота:

- не відповідає основним вимогам щодо виконання кваліфікаційних робіт;
- свідчить про невміння магістранта самостійно захистити основні положення кваліфікаційного дослідження.

4.6. Апробація результатів кваліфікаційної роботи

Результати кваліфікаційної роботи обов'язково мають бути апробовані. Формами апробації є участь магістранта в наукових, науково-практичних конференціях, симпозіумах, круглих столах, конгресах, засіданнях наукових гуртків, наукових шкіл з доповіддю; публікації результатів роботи (наукова стаття, тези).

Наукова стаття – один з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання з теми кваліфікаційної роботи, фіксує науковий пріоритет автора, робить матеріал надбанням фахівця.

Оптимальний обсяг наукової статті – 0,5 авторського аркуша (до 12 сторінок друкованого на комп'ютері тексту через 1,5 інтервали, шрифт 14). Однак, кожне наукове фахове видання може мати свої вимоги до оформлення статей.

Рукопис статті, крім основного тексту, має містити повну назву роботи, прізвище та ініціали автора (-ів), анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття повинна мати такі структурні елементи:

– *Вступ* – постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями науки й економіки України, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності (перший абзац або 5-10 рядків). Метою вступу є доведення до читача основних завдань, які ставив перед собою автор статті. Як правило, вступ має включати у себе: визначення наукової гіпотези; докладно пояснювати причини, за якими було почато дослідження; розкривати рівень актуальності даної теми.

– *Аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на яке спирається автор; існуючі погляди на проблему; труднощі при розробці даного питання, виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5-2 сторінки друкованого тексту через півтора інтервали).

– *Формулювання мети статті* (постановка завдання) передбачає обґрунтування головної ідеї даної публікації, яка суттєво відрізняється від існуючих, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених.

– *Виклад змісту власного дослідження* – основна частина статті. У ній висвітлюються основні положення й результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання та аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення й реалізацію основних висновків тощо (п'ять-вісім сторінок).

– *Висновок*, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їхнє значення для теорії й практики, суспільна значущість, коротко накреслюються перспективи подальших досліджень з теми (третина сторінки). Тут необхідно зробити короткий висновок чи підтвердилась гіпотеза, що була висловлена у передмові, чи ні. У цьому ж розділі робляться альтернативні висновки, у випадку, коли результати дослідження дозволяють розуміти його подвійно.

– *Бібліографічний список цитованої літератури*, в якому вміщені бібліографічні описи тих джерел і літератури, на які є посилання у тексті статті.

– *Анотації* часто додаються до статей українською та англійською мовами.

Жанр наукової статті потребує дотримання певних правил:

– у правому верхньому куті розміщуються прізвище та ініціали автора (ініціали ставлять перед прізвищем); за необхідності вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;

– назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (п'ять-сім слів);

– слід уникати стилю наукового звіту чи науково-популярної статті;

– недоцільно ставити риторичні запитання; мають переважати розповідні речення;

– не слід постійно виділяти текст цифрами 1, 2 і т.д., ті чи інші думки, положення; слід починати перелік елементів, позицій з нового рядка, відокремлюючи їх один від одного крапкою з комою;

– у тексті прийнятним є використання різних видів переліку: *спочатку, на початку, спершу, потім, далі, нарешті; по-перше, по-друге, по-третє; на першому етапі, на другому етапі тощо;*

– цитати у статті мають містити точні бібліографічні посилання;

– усі посилання на авторів, що досліджували проблематику статті, подаються на її початку, основний же її обсяг присвячують викладу власних думок; не слід наводити для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій висловлювання інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше і не підлягає сумніву;

– стаття має завершуватися конкретними висновками і рекомендаціями.

Тезами (грец. thesis – положення, твердження) називають послідовно сформульовані основні ідеї, думки та положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Рекомендований обсяг тез наукової доповіді – 3-5 сторінок машинописного тексту через 1,5 інтервал. Схематично структура тез наукової

доповіді має такий вигляд: теза – обґрунтування – доказ – аргумент – результат – перспективи. Можливий виклад однієї тези.

При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил:

– у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали; при необхідності вказують інші дані, які доповнюють відомості про автора (магістр, аспірант, викладач, місце роботи тощо);

– назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, положення (2-5 слів);

– виклад суті доповіді здійснюється за такою послідовністю тез: актуальність проблеми; стан розробки проблеми (перелічуються вчені, які зверталися до розробки цієї проблеми); наявність проблемної ситуації; необхідність у її вивченні, вдосконаленні з огляду на сучасний стан її розробки, втілення; основна ідея, положення, висновки дослідження, якими методами це досягається; основні результати дослідження, їх значення для розвитку теорії та (або) практики.

Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді використовуються рідко. Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях. Виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів.

Виступаючи на науковій конференції (з'їзді, симпозіумі), можна посилатися на опубліковані тези доповіді і спинитися на одній із основних (дискусійних) тез.

4.7. Дотримання принципів академічної доброчесності при виконанні кваліфікаційної роботи

Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Закон України «Про освіту» визначає основні види порушень академічної доброчесності та відповідальність учасників освітнього процесу за такі порушення. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону, порушеннями академічної доброчесності є академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

1. Академічний плагіат:

- плагіат фрагментів письмових робіт та повних текстів;
- плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо;
- відсутність належних посилань за відсутності привласнення авторства;
- помилки цитування.

2. Самоплагіат:

– дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт як нових наукових робіт;

– дуплікація наукових результатів – публікація повністю чи частково одних і тих самих наукових результатів у різних статтях, монографіях, інших наукових працях як нових результатів, які публікуються вперше;

– подання у звітах із виконання різних наукових проєктів тих самих результатів як таких, що отримані при виконанні відповідного проєкту;

– повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися як звітність із інших дисциплін, без дозволу викладача;

– агрегування чи доповнення даних – суміщення раніше опублікованих і нових даних без їх поділу з відповідними посиланнями на попередню публікацію;

– повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

3. Фабрикація:

– наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах вигаданих чи неперевірених даних, зокрема статистичних даних, результатів

експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо;

- посилання на вигадані джерела інформації або навмисне посилання не на справжнє джерело;

- приписування іншим особам текстів, думок чи ідей, яких вони не висловлювали чи не публікували.

4. Фальсифікація:

- необґрунтоване коригування результатів власних наукових досліджень чи виконання навчальних завдань (таке, що не базується на повторних чи додаткових дослідженнях, вимірюваннях або розрахунках, виправленні виявлених помилок тощо);

- наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах свідомо змінених літературних даних та даних, отриманих із інших джерел; зокрема, статистичних даних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо без належного обґрунтування причин і зазначення методики їх коригування;

- наведення неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

5. Обман:

- включення до співавторів наукових публікацій осіб, що не брали кваліфікованої участі в їх підготовці;

- невключення до співавторів наукових публікацій осіб, що брали кваліфіковану участь в їх підготовці;

- подання як результатів власної праці робіт, виконаних на замовлення іншими особами, або робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання;

- здавання або представлення різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;

- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;

- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.)

при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;

- несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або не зазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю;

- проходження процедур контролю знань підставними особами;

- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;

- надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи.

6. Необ'єктивне оцінювання:

- свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання;

- застосування системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо;

- відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання.

Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- відрахування із закладу освіти;

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2021 року № 897 «Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації» передбачено скасування рішення ЗВО про присудження ступеня вищої освіти (в даному випадку ступеня магістра) у разі

виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності.

З метою запобігання плагіату кваліфікаційних робіт, підвищення їхньої якості, рівня самостійності та індивідуальності, забезпечення високого рівня їхньої оригінальності кваліфікаційна робота повинна пройти перевірку на плагіат за допомогою онлайн-сервісу, який перевіряє текстові документи на наявність запозичених частин тексту з відкритих джерел в Інтернеті чи внутрішньої бази документів користувача. Перевірка робіт на академічний плагіат здійснюється за допомогою Інтернет-сервісів, використання яких регламентується відповідними наказами та угодами Інституту. За результатом перевірки документа на плагіат формується відповідний протокол.

«Показник оригінальності роботи» – якісний показник, виражений у відсотках, який показує співвідношення авторського тексту до загального обсягу роботи, яка перевіряється.

Перевірка кваліфікаційних робіт студентів.

Рекомендовані показники оригінальності текстів для кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти згідно «Порядку проведення інструментальної перевірки на академічний плагіат, наявність текстових запозичень у рукописах кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» у 2025 році» наступні:

– 85% – 100% – рівень оригінальності високий (робота допускається до захисту, рецензування, опублікування);

– 65% – 84% – рівень оригінальності достатній (робота потребує уваги з боку наукових керівників, рецензентів; допускається до захисту, рецензування, опублікування);

– 41% – 64% – рівень оригінальності умовний (робота потребує особливої уваги, може бути повернута для коригування з подальшою повторною перевіркою);

– менше 40% – рівень оригінальності низький (робота відхиляється та може бути прийнята до розгляду, рецензування, опублікування після докорінного перероблення з обов'язковою повторною перевіркою).

Перед перевіркою на академічний плагіат студент (автор кваліфікаційної роботи) у термін до 25 календарних днів перед засіданням ЕК:

- готує файл кваліфікаційної роботи у форматі, прийнятному для перевірки на плагіат;

- подає готовий файл завершеної кваліфікаційної роботи відповідальному за перевірку на академічний плагіат науково-педагогічному працівнику кафедри.

Для перевірки на академічний плагіат відповідальний від кафедри в термін до 20 календарних днів перед засіданням ЕК:

- перевіряє кваліфікаційні роботи студентів і готує висновок щодо рівня оригінальності роботи;

- повідомляє студентів про відсоток оригінальності перевірених робіт, а також керівників кваліфікаційних робіт для внесення відповідної інформації у їхні відгуки на роботи;

- у разі виявлення у тексті кваліфікаційної роботи запозичень без посилань або наявності «низького» рівня оригінальності повідомляє студента щодо можливості доопрацювання кваліфікаційної роботи студентом протягом 5 календарних днів (за умови, якщо це дозволяє графік проведення засідання ЕК) і необхідність проведення повторної перевірки на академічний плагіат;

- у разі «незадовільного» рівня оригінальності повідомляє студента про недопущення роботи до захисту;

- надає керівникам кваліфікаційних робіт розширені електронні звіти щодо результатів перевірки, якщо відповідні роботи не мають «допустимий» рівень оригінальності, або виявлені випадки застосування методів обманювання;

- зберігає електронні звіти щодо результатів перевірки, видані Інтернет-сервісом, в електронному архіві кафедри.

Розділ 5

МЕТОДИКА ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

5.1. Загальна характеристика методики педагогічного дослідження

Термін «методика» означає сукупність засобів, умов, об'єднаних в систему логікою процесу досягнення потрібного результату. Методика містить стратегію отримання нового педагогічного знання і визначає програму дослідження.

Розробка методики орієнтована на вивчення педагогічних явищ через накопичення фактів, їх висвітлення і пояснення. Варто звернути увагу на відмінності понять «факт» і «науковий факт».

Факт є елементом емпіричного знання, фіксацією тих явищ, котрі спостерігаються у педагогічній реальності.

Науковий факт – це вже теоретичне поняття, одиниця вірогідного знання про педагогічні явища, які неодноразово перевірені та доведені за допомогою засобів наукового дослідження. Поява фактів, які не вкладаються у межі існуючих знань, зумовлює необхідність перегляду існуючих теорій, знань або створення нових. Ця суперечність знаходить своє розв'язання у побудові гіпотези та її підтвердження, що й становить суть розвитку теоретичного знання.

Осягнення педагогічної реальності, можливостей розв'язання певних наукових завдань потребує використання методів дослідження.

Методи дослідження – певні систематизовані комплекси прийомів, процедур, які застосовуються дослідником для досягнення поставленої мети.

Педагогіка використовує теоретичні, емпіричні, математичні методи.

Теоретичні методи – це аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, класифікація, формалізація, абстрагування, порівняння, моделювання. Вони слугують для інтерпретації, аналізу, узагальнення теоретичних положень та емпіричних даних.

Емпіричні методи слугують для збирання даних отримання та фіксування наукових фактів. До них належать спостереження, вивчення продуктів

діяльності, документів, опитувальні методи (анкетування, бесіда, інтерв'ю), соціометрія, метод незалежних характеристик тощо. Для отримання комплексу результатів слугує метод педагогічного експерименту (констатувальний та формувальний етап).

У педагогічних дослідженнях для отримання інформації доцільно використовувати методи, пов'язані з опитуванням респондентів, а саме: бесіду, інтерв'ю, тестування, спостереження. Респондент (від лат. відповідати) – той, хто відповідає на запитання або той, у кого беруть інтерв'ю (український еквівалент – «опитуваний»). Респондентами можуть бути учні, студенти, вчителі, викладачі, батьки, адміністрація закладу освіти.

Математичні методи слугують встановленню кількісних залежностей між явищами. Їхнє застосування для відображення педагогічних явищ можливе за певних умов, а саме: масовий характер явищ, їхня типовість, вимірюваність. До них належать реєстрування, ранжування, шкалування (вимірювання).

Метод реєстрування – виявлення певної якості в явищах певного класу й обрахування кількості за наявності або відсутності її.

Метод ранжування – розміщення зафіксованих показників у певній послідовності (зменшення чи збільшення), визначення місця у цьому ряді об'єктів (наприклад, за рівнем розвитку певних умінь).

Метод шкалування (вимірювання) – присвоєння балів або інших цифрових показників характеристикам, що досліджуються. Виділяють чотири основні градації вимірювальних шкал:

– шкала найменування (числа та інші позначки в них використовуються символічно; їхня єдина математична характеристика – належить чи не належить досліджуваній об'єкт до певного класу);

– шкала порядку або рангова (встановлюється порядок руху, відношення «більше» та «менше», загальна ієрархія);

– інтервальна шкала (передбачає певні відстані між будь-якими двома окремими числами на шкалі);

– шкала відношень (окрім відстаней між окремими числами визначається

ще й нульова точка (точка підрахунку).

Для кількісної обробки якісних показників педагогічного експерименту використовуються такі методи: середньоарифметична величина, середньозважена арифметична величина, медіана, мода, дисперсія, факторний аналіз.

Вибір методів дослідження не може бути безпідставним, бо методи завжди є похідними від предмета і мети дослідження, детерміновані його змістом та умовами проведення. У дослідженнях застосовують, як правило, не один окремий метод, а оптимально поєднаний комплекс методів, їхню систему. Тому недостатньо просто назвати номенклатуру методів, які використовуються у дослідженні.

Важливою вимогою до вибору методів є передбачення можливості якісного та кількісного аналізу експериментальних даних, способів їх взаємозв'язків. Доцільно також кожний результат здобувати не одним, а кількома методами, які доповнюють та корегують один одного.

Так підвищується надійність дослідження, стає можливим уникнення небажаних помилок, впливу випадкових неврахованих факторів.

Тому ефективність дослідження потребує обґрунтування вибору методів дослідження, розкриття способів їх взаємозв'язку як певної системи, визначення послідовності застосування процедур, тобто *методики* наукового пошуку.

В методиці описується весь процес проведення експерименту: послідовність вимірів і спостережень, докладність опису кожної процедури.

Отже, методика повинна ґрунтуватися на таких наукових положеннях, які визначають напрям дослідження та способи його реалізації, відповідають об'єктові наукового пошуку, що дає можливість вирізнити ті його сторони й якості, вивчення яких є метою дослідження.

5.2. Сутність педагогічного експерименту

Суть експерименту як методу дослідження полягає у спеціальній

організації педагогічної діяльності викладачів і студентів з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних припущень або гіпотез. Якщо гіпотеза знаходить своє підтвердження в педагогічній практиці, дослідник робить відповідні теоретичні узагальнення і висновки

Всі педагогічні явища можна вивчати за допомогою експериментального методу. Необхідно враховувати, що навчання і виховання – це не лише предмет наукового пошуку, це ще й мистецтво, і багато що у ньому не піддається вивченню точними методами. Тому одним із важливих завдань педагогічної науки є встановлення тих закономірностей, які можна відкрити за допомогою науково обґрунтованого і чітко проведеного експерименту.

Проблема глибшого розгляду методики педагогічного експерименту – обґрунтування його мети, завдань, змісту, форм організації, забезпечення «чистоти» і доказовості, способів обробки результатів і вірогідності – потребує окремого спеціального розгляду.

Педагогічний експеримент – науково поставлений дослід у процесі освітньої діяльності, спостереження досліджуваного явища у спеціально створених і контрольованих дослідником умовах.

Експеримент відрізняється від інших емпіричних методів дослідження (спостереження, дослідної роботи та ін.) тим, що він дає можливість штучно відділити явище, котре вивчається, від інших; цілеспрямовано змінювати умови педагогічного впливу на тих, із ким проводиться дослідження; повторити окремі педагогічні явища, які вивчаються, приблизно в тих самих умовах.

Кожний експеримент є результатом складної творчої діяльності дослідника і має свою логіку, яка зводиться до двох основних етапів: планування експериментальної роботи та її проведення. Планування дидактичного експерименту, своєю чергою, має свою логіку, яка передбачає постановку завдань і формування гіпотези, виявлення етапів його проведення, основних характеристик педагогічного процесу на цих етапах, розробку документації (схеми, план, матеріали експериментального навчання для викладача і студентів), розробку критеріїв і показників для вимірювання результатів

експерименту.

Для постановки завдань експерименту і формулювання гіпотези необхідно організувати попередній ретельний теоретичний аналіз явища, його історичний огляд, вивчити масову практику, щоб максимально звузити поле експерименту і його завдань (отримання нових наукових фактів, висновків про структуру, зв'язки, закономірності функціонування і розвитку педагогічного процесу, досконалішого за своїми навчальними і розвивальними можливостями порівняно з практикою яка існує).

Основними ознаками педагогічного експерименту, які одночасно становлять і його сутність, є:

- внесення в освітній процес певних змін відповідно з планом і гіпотезою дослідження;
- створення умов, у яких можна найбільш яскраво бачити зв'язки між різними сторонами освітнього процесу;
- облік результатів освітнього процесу і формулювання остаточних висновків.

Сутнісний зміст експерименту полягає у: розкладанні цілісного педагогічного явища на складові елементи; внесенні змін до умов, у яких ці елементи функціонують; відстеженні окремих досліджуваних сторін і явищ; фіксуванні результатів освітнього процесу в умовах експерименту.

Отже, експеримент у загальній системі методів дослідження допомагає встановити наукові факти, пояснити та узагальнити нові дані з позицій більш загальних теорій; будувати на базі одержаних результатів нові гіпотези та теорії.

Експериментальна робота в закладах освіти повинна передбачати щонайменше:

- чітку фіксацію стартових умов;
- точне та зрозуміле формулювання гіпотез і очікуваних результатів;
- фіксування незалежних змінних, тобто того, що спеціально впроваджується в експериментальну ситуацію;
- фіксування умов експерименту;

- виявлення реальних результатів та їхньої відповідності гіпотезі.

Досягнення високого методичного та наукового рівня дослідно-експериментальної роботи передбачає:

- добір найактуальнішої проблематики;
- конкретне й умотивоване обґрунтування стратегії дослідження, визначення його мети, завдань і предмета;
- спрямованість методики й організації дослідження на розкриття закономірностей педагогічних явищ, пошук шляхів оптимізації освітнього процесу;
- коректну організацію та дотримання послідовності етапів проведення дослідно-експериментальної роботи;
- прогнозування розвитку педагогічних процесів, розробку теорії та практики навчання й виховання, що відповідає запитам сьогодення.

За характером втручання в освітній процес педагогічний експеримент може мати такі етапи: констатувальний, пошуковий, формувальний.

Констатувальний етап педагогічного експерименту полягає, у тому, що дослідник експериментальним шляхом встановлює лише стан педагогічної системи, що вивчається: констатує наявність зв'язків, залежностей між явищами, визначає вихідні дані для подальшого дослідження.

Констатувальний етап проводиться з метою виявлення поточного (загального) стану освітнього процесу або певного педагогічного явища та стану його структурних елементів, які були визначені до експерименту і не змінювались. Можливе й кількаразове його використання в певні моменти перебігу досліджуваного процесу. Останнє зауваження свідчить, що цей емпіричний процес не є в повному значенні експериментом. Тому його нерідко називають констатувальним або діагностичним зрізом даних про стан досліджуваного педагогічного явища.

Констатувальних зрізів може бути декілька: початковий, проміжний, кінцевий. Враховуючи те, що проміжний і кінцевий зрізи використовуються з метою перевірки результативності експериментальних педагогічних дій, їх

визначають як контрольні.

Констатувальний етап педагогічного експерименту, як комплексний метод дослідження, містить низку спеціальних дослідницьких методів: вивчення й аналіз педагогічної документації, передового педагогічного досвіду та незалежних характеристик; анкетування; бесіди; інтерв'ю; тести.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту робляться загальні висновки про стан досліджуваної проблеми на цьому етапі наукового пошуку. Наприклад, на початку визначального експерименту дослідник вивчає документацію закладу вищої освіти з теми дослідження.

Під час констатувального етапу педагогічного експерименту проводиться фіксація й аналіз знань про предмет дослідження, натомість формувальний етап педагогічного експерименту вимагає утворення нової моделі діяльності учасників досліджуваного освітнього процесу, яка формується, як правило, на основі гіпотези. Тобто основне завдання формувального етапу педагогічного експерименту – створення нового досвіду на основі того, що є в природних умовах із урахуванням прогностичних концепцій.

Пошуковий етап експерименту – це особливий вид експерименту, під час якого дослідник не знає факторів, що впливають на освітній процес, і проводить його розвідку для одержання первинної інформації. У педагогіці такий експеримент зустрічається доволі рідко.

Формувальний етап експерименту – це основний вид дослідження реальних педагогічних явищ, мета якого полягає в тому, щоб визначити, завдяки впливу яких активних факторів можна досягти потрібних результатів освітнього процесу.

Підготовка формувального етапу педагогічного експерименту передбачає дотримання такої послідовності дій:

- розробка плану-програми;
- вибір засобів проведення експерименту та вимір його результатів;
- обробка та аналіз експериментальних даних;
- установлення адекватності одержаних висновків педагогічній

реальності.

Формувальний етап педагогічного експерименту має на меті довести фактори, завдяки яким можна дослідити необхідні результати освітнього процесу.

Оскільки на освітній процес, що досліджується, впливає багато факторів (наприклад, склад студентів, методи навчання й виховання, умови їх використання), важко уявити як окремо діє кожен із них. Для цього треба змінити один із факторів (той, який вивчається), а інші залишити такими, як були, і зафіксувати ті зміни, котрі виникли у досліджуваному явищі. В умовах експерименту фактор, яким дослідник планомірно маніпулює, називається активним, а ті, що залишилися незмінними – пасивними.

Існує дві структури експериментального дослідження: паралельна та послідовна. Оскільки учасники педагогічних досліджень в освітньому процесі постійно змінюються, з ними не можна проводити експеримент двічі: спочатку без введення активного фактора впливу, а потім із ним. Адже ті самі студенти в повторному експерименті будуть дещо іншими.

Тому у практиці педагогічних досліджень, як правило, використовується паралельний експеримент: обирають за можливості два однорідні об'єкти (наприклад, дві групи) – експериментальний і контрольний.

Умовою одержання об'єктивних даних є вирівнювання експериментального та контрольного об'єктів за тими факторами, які можуть впливати на результати дослідження (наприклад, рівень успішності у групі, вік студентів, їхня попередня підготовка, умови проведення освітнього процесу тощо).

В експериментальній групі вводиться в дію активний фактор впливу, а у контрольній групі освітній процес залишається незмінним. Спостерігаються і зіставляються два об'єкти, причому як до початку експерименту, так і після нього. Це дає можливість порівняти вихідні та кінцеві характеристики досліджуваного педагогічного явища і так довести ефективність проведеного експерименту.

Для підвищення об'єктивності результатів дослідження, а також виключення впливу особливостей тієї чи іншої групи проводять *перехресне вивчення*, під час якого послідовно змінюються експериментальні і контрольні групи.

Сутність *перехресного вивчення* полягає в тому, що експериментальна умова вводиться спочатку в роботу однієї групи, у той час як інша працює за звичайною методикою. Після проведення чергового зрізу, коли виявляються переваги експериментальної групи, експериментальна умова вводиться у роботу контрольної групи, а перша (експериментальна) працює за звичайною методикою (стає контрольною). Якщо під кінець експерименту підсумковий зріз покаже значно кращі результати в другій групі й незначне покращення (а часом і зниження) результатів у першій групі, то можна з достатньою підставою говорити про вирішальну роль введеної експериментальної умови.

В окремих випадках, як виняток, проводиться послідовний експеримент, що ґрунтується на вивченні одного й того самого об'єкта двічі: без введення активного фактора впливу і з його введенням. У такому разі необхідно довести, що в першому варіанті експериментальних дій характеристики об'єкта не змінилися, тобто дії виявились нерезультативними. А в другому – введення певного експериментального фактора змінило ситуацію, що засвідчило ефективність педагогічного впливу.

За рівнем вимог до ситуації експерименти поділяють на лабораторні, природні та чисті.

Природний експеримент проводиться у звичних умовах навчання і виховання з їх збереженням, що дає можливість враховувати та багаторазово відтворювати досліджувані явища.

Лабораторний експеримент здійснюється у спеціально створюваних умовах, що дає можливість більш точно їх враховувати, а також ізолювати досліджувані зв'язки від інших впливів.

Чистий експеримент називають тоді, коли учасники не знають про його проведення.

Рівні педагогічного експерименту.

Нормативно-правовими документами визначено такі рівні педагогічного експерименту: всеукраїнський, регіональний, рівень закладу освіти.

Рівень експериментальної діяльності визначається її змістом та масштабністю змін, що вноситимуться у систему освіти внаслідок успішної апробації цієї діяльності та застосування інновації.

Науковці виокремлюють такі етапи педагогічного експерименту:

Діагностичний. Це аналіз стану педагогічного процесу щодо ракурсу досліджуваної проблеми, виявлення і формулювання суперечностей, котрі потребують негайного усунення за допомогою нових методик, технологій, структур, нового функціонального механізму, тобто етап виявлення проблеми й обґрунтування її актуальності.

Прогностичний. На цьому стані визначають мету, вибудовують моделі нової технології, формулюють гіпотезу, прогнозують очікувані позитивні результати, а також негативні наслідки, визначають компенсаційні заходи.

Організаційний. Цей етап передбачає складання програми експерименту, забезпечення умов для її реалізації, підготовку матеріальної бази експерименту, розподіл управлінських функцій у дослідно-експериментальній роботі, організацію спеціальної підготовки кадрів, що беруть участь у експериментальній роботі, створення методичного забезпечення їхньої діяльності.

Практичний етап полягає у здійсненні вихідних діагностичних зрізів, що констатують стан досліджуваного явища, реалізації нової технології, методики, системи заходів, відстеженні специфіки досліджуваного процесу, вимірюванні проміжних (поточних) результатів, коригуванні випробовуваної освітньої технології, здійсненні контрольних діагностичних зрізів.

Узагальнювальний етап – оброблення здобутих емпіричних даних, співвіднесення результатів експерименту з поставленими цілями і завданнями, аналіз усіх результатів, корегування гіпотези, моделі нової технології відповідно до кінцевих результатів, оформлення й опис процесу і результатів експерименту.

Упроваджувальний етап полягає у поширенні і впровадженні в роботу різних педагогічних колективів нової освітньої технології або методики як керованого процесу.

У процесі організації дослідно-експериментальної роботи можна виокремити такі кроки:

1) Визначення проблеми і вибір теми дослідження (ознайомлення з нормативними документами щодо проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського чи регіонального рівня; вивчення педагогічної документації; аналіз педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми).

2) Формулювання основних ідей і гіпотези.

3) Розроблення загального плану дослідно-експериментальної роботи (обґрунтування вибору теми; обґрунтування актуальності та новизни дослідження; добір методів дослідження; формулювання мети та завдань дослідження; визначення методів опрацювання результатів; складання переліку досліджуваних питань; складання календарного плану дослідження).

4) Опрацювання літературних джерел із досліджуваної проблеми.

5) Добір методів дослідно-експериментальної роботи.

6) Формулювання теоретичних положень, розробка методики експерименту, створення програми дослідження.

7) Організація дослідно-експериментальної роботи. Збір і накопичення емпіричних даних.

8) Аналіз та узагальнення одержаних результатів.

9) Літературне оформлення роботи (підготовка тексту; редагування стилю викладу, остаточне формулювання назв розділів, параграфів; оформлення списку використаних літературних джерел).

10) Упровадження результатів дослідження у практику (розробка методичних рекомендацій, інструкцій; підготовка статей, лекцій, доповідей).

11) Оцінка ефективності дослідно-експериментальної роботи у практичній діяльності закладу освіти.

Завершується експеримент переходом від емпіричного вивчення до

обробки отриманих даних, логічних узагальнень, аналізу і теоретичної інтерпретації отриманого фактичного матеріалу.

5.3. Методи експериментального дослідження

Метод педагогічних спостережень.

Одним із найпоширеніших методів наукового дослідження є спостереження. Важко назвати сферу пізнання, у якій не користувалися б цим методом або так чи інакше не зверталися б до нього як до джерела. Навіть високоабстрактні теорії в кінцевому рахунку виходять із положень, сформульованих не без участі спостереження. Теза про те, що практика є джерело, критерій і мета пізнання, дає підстави говорити про спостереження як про метод, який володіє достоїнством всезагальності, тому що спостереження – процес, внутрішньо притаманний усякій практичній діяльності.

В педагогіці метод спостереження передбачає цілеспрямований, планомірний і систематичний пошук та фіксацію проявів психолого-педагогічних явищ і процесів.

Особливостями спостереження як наукового методу є:

- спрямування до зрозумілої, конкретної мети;
- планомірність і систематичність;
- об'єктивність у сприйманні об'єкта вивчення і його фіксації;
- збереження природного перебігу психолого-педагогічних процесів.

Спостереження може бути:

- цілеспрямованим і випадковим;
- суцільним і вибіркоким;
- безпосереднім і опосередкованим;
- тривалим і короткочасним;
- відкритим і прихованим;
- констатувальним і оцінювальним;
- неконтрольованим і контрольованим (реєстрація спостережуваних подій за заздалегідь відпрацьованою процедурою);

– польовим (спостереження в природних умовах) і лабораторним (в експериментальній ситуації).

Метод педагогічних спостережень дає можливість одержувати дані, необхідні для подальших теоретичних побудов і їхньої подальшої перевірки на досвіді, забезпечує теоретичне дослідження емпіричною інформацією, перевіряє адекватність та істинність теорії на практиці, дає можливість вивчати об'єкти в їхній цілісності, у природному функціонуванні. Спостереження повинне призвести до формулювання гіпотез, їх уточнення, переходу в теорію, яка пояснює явища. З його допомогою перевіряються також одержані гіпотези, висновки і кінцеві результати всього циклу дослідження.

Спостереження відрізняється від звичайної фіксації явищ систематичністю, цілеспрямованістю, опорою на певну педагогічну концепцію.

До процедури одержання і тлумачення інформації в спостереженні ставляться такі вимоги:

- 1) спостереженню доступні лише зовнішні факти, які мають мовні і рухові прояви;
- 2) характеристики, які реєструються, повинні бути якомога більше описовими і якомога менше пояснювальними;
- 3) для спостереження повинні бути виділені найбільш важливі моменти поведінки;
- 4) спостерігач повинен мати можливість фіксувати поведінку оцінюваної особи тривалий час;
- 5) надійність спостереження підвищується за співпадання показів кількох спостерігачів;
- 6) рольові відношення між спостерігачем і спостережуваним повинні бути усунуті;
- 7) оцінки не повинні піддаватися суб'єктивним впливам. Результати, одержані в процесі спостереження, є емпіричними фактами. Встановлення закономірностей можливе лише за їх старанного аналізу. Цей метод більше, ніж, наприклад, експеримент, потребує доповнення дослідження того самого об'єкта

іншими методами.

Наукове спостереження від побутового відрізняється цілеспрямованістю, послідовністю і фіксацією отриманих результатів. Воно завжди визначається певною пошуковою ідеєю і має чітко визначену мету. Разом із метою уточнюється програма спостереження, що охоплює план роботи, засоби і техніку відбору потрібних даних, критерії їх оцінювання. Адекватність сприймання педагогічних явищ передбачає ведення протоколів спостереження, що можуть бути доповнені аудіо- та відеозаписами.

Отже, дослідник має знати, що він хоче вивчати, яких результатів очікує, як буде реєструвати та аналізувати педагогічні процеси. Така планомірність допоможе уникнути елементів випадковості, властивих звичайному психічному акту спостереження.

Недооцінка вихідної теоретичної позиції часом призводить лише до зовнішнього висвітлення педагогічної реальності, до накопичення фактів без їх пояснення, що не сприяє створенню бази для розкриття сутності явищ, які спостерігаються.

Метод анкетування.

Анкетування проводять для з'ясування біографічних даних, поглядів, ціннісних орієнтирів, соціальних настанов особистісних рис опитуваних.

Типи анкетного опитування:

- за кількістю охоплення опитуваних: повне (охоплюються великі групи людей) і вибіркоче (опитування певної групи учасників);
- за характером спілкування: особисте (безпосереднє опитування) та заочне (поштою, телефоном);
- за формою здійснення: групове та індивідуальне;
- за формою проведення: усне (за типом інтерв'ю) та письмове (робота з бланковими анкетами);
- за способом вручення анкет: поштове та роздавальне.

Анкета – це набір запитань, кожне з яких логічно пов'язане з головним завданням дослідження. Важливими характеристиками анкет є її композиція

(послідовність запитань), мова та стиль формулювання запитань, оформлення, рекомендації щодо заповнення анкети.

Структура анкети складається з трьох частин: вступної, основної, демографічної. Починається вона зі вступної частини, в якій зазначають, хто та з якою метою проводить опитування вміщують інструкції щодо її заповнення, вказують на спосіб повернення заповненої анкети. Вступ повинен налаштувати учасників анкетування на довіру та співробітництво. Основна частина формується із запитань, які дають інформацію про певні факти, події, мотиви, думки, оціночні судження респондентів у галузі досліджуваної проблеми. Демографічна частина містить паспортні характеристики опитуваних: вік, ступінь освіти, кваліфікацію тощо.

За формою анкети бувають:

- відкриті – анкети, в яких інструкція не пропонує варіантів відповіді на запитання;
- закриті – анкети, що мають варіанти відповідей, із яких потрібно вибрати один;
- напіввідкриті – передбачають можливість не тільки скористатися одним із наведених варіантів відповідей, але й запропонувати свій;
- полярні – анкети, що виявляють стандартизований набір особистісних рис, ступінь виразності яких може бути оцінений за бальною шкалою.

За змістом запитань анкети поділяють на:

- непрямі, коли об'єкт зацікавлення дослідника не вказується прямо в змісті запитань;
- прямі, коли об'єкт зацікавлення дослідника наявний у змісті самих запитань.

Вірогідність даних анкетного опитування перевіряють повторним анкетуванням за тією самою процедурою тих самих осіб (визначається постійність інформації), а також контролем даних анкетного опитування за допомогою інших методів.

Перевага анкетування полягає у тому, що воно є порівняно економічним

методом збору даних і дає можливість аналізувати й обробляти їх за допомогою математичної статистики; забезпечує індивідуальний підхід до кожного з опитуваних, що створює атмосферу довіри; є джерелом отримання додаткової інформації. Разом із тим зазначимо, що під час проведення анкетування складно проконтролювати вірогідність відповідей, важко порівнювати результати.

Метод вивчення та узагальнення досвіду.

Перспективний педагогічний досвід – творче, активне засвоєння і реалізація викладачем у практичній діяльності засобів і принципів педагогіки з урахуванням конкретних умов, особливостей студентів, студентського колективу й особистості педагога. Передусім він спрямований на розв'язання актуальних проблем освітнього процесу закладу вищої освіти, зокрема на сучасному етапі – використання комп'ютерної техніки в освітньому процесі, формування правової культури студента, виховання заповзятливості молодій людини та ін. Для перспективного педагогічного досвіду характерною є новизна, яка виокремлює його з маси позитивної діяльності педагогів. Досвід можна вважати перспективним лише за умови, якщо він забезпечує високі результати освітньої діяльності викладача, які мають бути не випадковими, а наслідком застосування продуманої системи навчання й виховання. Важливим його показником є стабільність. Це означає, що результативність навчання і виховання мають бути перевірені часом. Перспективність педагогічного досвіду передбачає, що він «працює» й у практичній діяльності інших педагогів, його можна поширювати і втілювати у життя.

Педагогічний досвід – це практична педагогічна діяльність і результат цієї діяльності, що виражається в особистісних характеристиках виховання.

Групуючи педагогічний досвід за певними ознаками, можна виділити такі його різновиди:

– *за якістю*: передовий, позитивний, ефективний, неефективний, раціональний, нераціональний, негативний (застарілий, помилковий);

– *за обсягами застосування*: одиничний, типовий, індивідуальний, груповий, колективний, масовий;

– *за новизною*: новаторський, творчий, репродуктивний.

Одним із найскладніших завдань дослідника завжди був і залишається пошук оптимальних зразків роботи викладачів-практиків. На цьому етапі наукової роботи, передовсім, важливо визначити джерела надійної інформації про передовий досвід. На наступному етапі здійснюється відбір об'єктів вивчення, оформлюється певний вид правових стосунків дослідника з авторами досвіду, розробляється програма, за якою діє дослідник.

Метод порівняння.

Це метод зіставлення досліджуваних предметів і встановлення їх подібності або відмінності. На рівні чуттєвого пізнання педагогічної реальності порівняння фіксує зовнішню подібність або відмінність, на рівні раціонального – подібність або відмінність внутрішніх зв'язків, що сприяє виявленню закономірностей, розкриттю сутності матеріалу, що вивчається.

Щоб досягнути достовірних результатів, у процесі порівняння необхідно зіставляти однорідні об'єкти і поняття, порівнювати предмети за суттєвими ознаками.

Під час порівняння дослідник повинен насамперед визначити основу порівняння – критерій. Наприклад, під час порівняння результатів навчальної роботи однієї групи як критерій можна використати застосування кількості правильних відповідей у контрольних роботах, результати тестів. Для того, щоб порівняти між собою певні явища, досліднику необхідно виділити у них відомі ознаки і встановити, як вони представлені в об'єктах, що порівнюються. Чим точніше оцінені ознаки, тим ґрунтовніше порівняння явищ.

У педагогічних дослідженнях застосовують переважно три види порівнянь:

– *порівняння педагогічних явищ за однією ознакою* (порівняння результатів освітньої роботи в контрольній та експериментальній групах після експериментального навчання);

– *порівняння однорідних педагогічних явищ за декількома ознаками* (порівняння знань і умінь студентів контрольних і експериментальних груп за

швидкістю засвоєння знань, міцністю засвоєння знань, умінням творчо використовувати знання):

– порівняння різних етапів розвитку одного педагогічного явища (порівняння якості навичок студентів на різних етапах виконання вправ, порівняння професійних знань і вмінь студентів у різні роки навчання).

Методи експертних оцінок.

Метод експертних оцінок використовуються для отримання змінних емпіричних даних. З його допомогою досліджують педагогічні проблеми, які не піддаються формалізації. Цей метод поєднує опосередковане спостереження і опитування із залученням для оцінювання явищ компетентних фахівців. Для цього проводиться опитування спеціально вибраної групи експертів (5-7 осіб) із метою вивчення значень певних змінних величин, потрібних для оцінки досліджуваного питання. Експертів обирають за ознакою їхнього формального професійного статусу – посади, наукового ступеня, стажу роботи та інше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження: Підручник., Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 336 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
5. Данильян О. Г., Дзьобань О. В. Методологія наукових досліджень: Підручник. Харків: Право, 2019. 368 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» (2014) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
7. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
8. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
9. Козловський Ю. М. Методологія педагогічного дослідження: Підручник, Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 196 с.
10. Методологія наукових досліджень Навчально-методичний посібник / автори: Котловий С.А., Павлик Н.П., Сейко Н.А., Ситняківська С.М. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 89 с.
11. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: Підручник, Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 500 с.
12. Партико З. В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації: навч. посібн. К.: Ліра-К, 2018. 232 с.

13. Посилкіна О. В. Методологія наукових досліджень та інноваційний розвиток: навч. посіб. / О. В. Посилкіна, О. В. Літвінова, Ю.С. Братішко Х. : НФаУ, 2020. 220 с.

14. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: Навч. посібник. К.: НУХТ, 2022. 385 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Орієнтовна тематика кваліфікаційних робіт за освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи»

1. Використання групової форми роботи здобувачів вищої освіти як засобу активізації та ефективності навчання.
2. Використання інтерактивних методів навчання в освітньому середовищі закладу вищої освіти.
3. Внутрішня система забезпечення якості у закладі вищої освіти (на прикладі конкретного закладу вищої освіти).
4. Дистанційні технології навчання у вищій школі.
5. Забезпечення якості професійно-педагогічної підготовки викладача.
6. Індивідуалізація освітнього процесу в закладі вищої освіти (на прикладі конкретного закладу вищої освіти).
7. Індивідуальний стиль професійної діяльності викладача вищої школи.
8. Інноваційні технології навчання у закладі вищої освіти.
9. Інноваційні форми організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.
10. Комунікативна культура викладача закладу вищої освіти як чинник педагогічної майстерності.
11. Національно-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти.
12. Оптимізація пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти через використання проєктної технології.
13. Організація і планування професійної діяльності викладача закладу вищої освіти.
14. Організація науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти.
15. Освітні інновації у закладі вищої освіти.
16. Педагогічна майстерність викладача закладу вищої освіти та шляхи її формування.
17. Підготовка здобувачів вищої освіти до організації проєктної діяльності.
18. Проблемне навчання як засіб удосконалення освітнього процесу у вищій школі.
19. Проєктування цифрових програмно-методичних комплексів для закладів вищої освіти.
20. Психолого-педагогічні та організаційні умови соціального партнерства у вищій освіті.

21. Реалізація інноваційних методів навчання в освітньому процесі закладу вищої освіти.
22. Розвиток комунікативної культури викладача вищої школи
23. Розвиток критичного мислення у здобувачів вищої освіти.
24. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача закладу вищої освіти.
25. Розвиток творчого потенціалу особистості здобувача вищої освіти в процесі освітньої діяльності.
26. Роль самоосвіти викладача закладу вищої освіти у підвищенні його професійної майстерності.
27. Саморозвиток здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.
28. Система планування й організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.
29. Складники професійної компетентності викладача вищої школи.
30. Студентське самоврядування як чинник формування самосвідомості студентської молоді.
31. Сучасні освітні технології роботи з обдарованими здобувачами вищої освіти.
32. Сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу.
33. Сучасні технології виховання у закладах вищої освіти України.
34. Сучасні форми та методи оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.
35. Творчий розвиток особистості здобувача вищої освіти в умовах позааудиторної діяльності.
36. Теорія і практика організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
37. Тестові завдання та особливості їх використання в освітньому процесі закладу вищої освіти.
38. Технології організації методичної роботи в закладі вищої освіти (на прикладі конкретного закладу вищої освіти).
39. Технології організації і проведення лабораторних занять у закладі вищої освіти.
40. Тренінгові технології у підготовці майбутнього викладача.
41. Формування інформаційної культури майбутнього викладача закладу вищої освіти.
42. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти.

43. Формування моральної культури у здобувачів вищої освіти.
44. Формування позитивного іміджу майбутнього викладача закладу вищої освіти.
45. Формування професійних комунікативних якостей викладача вищої школи.
46. Формування професійного мовлення майбутнього викладача закладу вищої освіти.
47. Формування професійної мотивації майбутнього викладача закладу вищої освіти.
48. Формування ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти.

Приклад оформлення титульної сторінки кваліфікаційної роботи
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»

Рішенням засідання кафедри педагогіки,
психології та менеджменту

протокол № ___ від _____ 202_р.

завідувач кафедри

Юлія ГЕРАСИМЕНКО

(підпис)

«РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ
ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

Здобувачка вищої освіти
групи ПВШ-24-11-зМ

КЛИМЧУК Марта Миколаївна

(підпис)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор

КУЧЕРЕНКО Ірина Анатоліївна

(підпис)

Біла Церква 2026

Приклад оформлення завдання на кваліфікаційну роботу
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри _____

« _____ » _____ 202__ року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу(ці) освіти

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи _____

Науковий керівник (ця) _____
прізвище, ініціали, посада, науковий ступінь, вчене звання

Строк подання здобувачем освіти роботи _____

Вихідні дані до роботи _____

Перелік питань, які потрібно розробити: _____

Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Здобувач/ка освіти

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник роботи

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту

В І Д Г У К

Керівника на кваліфікаційну роботу магістра _____

(прізвище, ім`я та по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи магістра _____

Загальна характеристика кваліфікаційної роботи магістра _____

Висновки, оцінка кваліфікаційної роботи магістра та пропозиції _____

Керівник кваліфікаційної роботи магістра _____

посада, кафедра

прізвище, підпис, дата

Приклад оформлення анотації

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота: 118 с., 13 рис., 4 табл., 5 додатків, 53 джерела

Об'єктом дослідження: освітній процес у вищій школі.

Мета роботи: дослідити ефективність реалізації проблемного навчання в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Методи дослідження: **теоретичні** – теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження; **емпіричні** – бесіда, спостереження, анкетування, комп'ютерне тестування, експертна оцінка для виявлення стану організації проблемного навчання; педагогічний експеримент для підтвердження ефективності методу проблемного навчання як засобу удосконалення освітнього процесу.

Актуальність теми даної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що наразі проблемне навчання недостатньо розроблене у педагогічній теорії, та менш використовується на практиці. Потреби освітньої практики визначили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Проблемне навчання як засіб удосконалення освітнього процесу у вищій школі».

Під час виконання роботи було розглянуто теоретичні засади проблемного навчання, його мета, функції та роль в освітньому процесі. На основі теоретичного матеріалу було проаналізовано як реалізовується проблемне навчання в БІНПО та запропоновано шляхи вдосконалення шляхом удосконалення методики проблемного навчання.

Отримані в кваліфікаційній роботі результати можуть бути використані керівництвом БІНПО в практичній діяльності і сприятимуть покращенню якості освіти.

Ключові слова: освітній процес, проблемне навчання, методи навчання, заклад вищої освіти.

ANNOTATION

Thesis for the Master's Degree: 118 pp., 13 fig., 4 tab., 5 appendices, 53 sources.

Object of research: educational process in high school.

The purpose: to investigate the effectiveness of problem-based learning in the educational process of higher education.

Research methods: theoretical – *theoretical* – analysis and generalization of psychological-pedagogical and educational-methodical literature on the research topic; *empirical* – interview, observation, questionnaire, computer testing, expert assessment to identify the state of the organization of problem-based learning; pedagogical experiment to confirm the the effectiveness of the method of problem-based learning as a means of improving the educational process.

The relevance of the topic of this qualification work is that currently problem-based learning is insufficiently developed in pedagogical theory, and less used in practice. The needs of educational practice determined the choice of the topic of qualification work: "Problem-based learning as a means of improving the educational process in higher education".

During the work the theoretical bases of problem-based learning, its purpose, functions and role in the educational process were considered. Based on the theoretical material, it was analyzed how problem-based learning is implemented in Bila Tserkva institute of continuous professional and suggested ways to improve by improving the methodology of problem-based learning.

The results obtained in the qualification work can be used by the Bila Tserkva institute of continuous professional management in practice and will help to improve the quality of education.

Key words: educational process, problem - based learning, teaching methods, institution of higher education.

Приклад оформлення змісту

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	17
1.1. Історико-педагогічний аналіз проблеми формування іміджу викладача закладу вищої освіти.....	17
1.2. Поняття іміджу викладача закладу вищої освіти у сучасній педагогічній теорії і практиці.....	24
1.3. Складові професійного іміджу майбутнього викладача.....	31
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ЖИТОМИРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. ФРАНКА.....	44
2.1. Стан сформованості педагогічного іміджу у здобувачів освіти Житомирського державного університету імені І. Франка.....	44
2.2. Сучасні підходи до формування професійного іміджу викладача закладу вищої освіти.....	55
2.3. Технології формування позитивного іміджу викладача у Житомирському державному університеті імені І. Франка.....	65
Висновки до другого розділу.....	72
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ЖИТОМИРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА.....	75
3.1. Загальні питання організації і проведення педагогічного експерименту.....	75

3.2. Програма заходів у Житомирському державному університеті імені Івана Франка для формування позитивного іміджу майбутнього викладача закладу вищої освіти.....	80
3.3. Результати експериментального дослідження та система рекомендацій викладачам вищої школи з питань підвищення ефективності формування позитивного педагогічного іміджу викладача під час навчання у магістратурі.....	89
Висновки до третього розділу.....	98
ВИСНОВКИ.....	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	106
ДОДАТКИ.....	119

Приклад оформлення переліку умовних позначень

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ECTS (ЄКТС) (European Credit Transfer and Accumulation System) – (Європейська кредитно-трансферна система);

EQAF (European quality assurance forum) – Європейський форум з оцінки якості;

ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) – Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти;

ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) – Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти в європейському просторі вищої освіти;

EUA (European University Association) – Європейська Асоціація Університетів;

ISO (ICO) (International Organization for Standardization) – Міжнародна організація зі стандартизації;

PDCA («Plan – Do – Check – Act») – цикл організаційного управління (цикл Демінга-Шухарта – Плануй – Виконуй – Перевірйай – Дій);

TQM (Total Quality Management) – загальне управління якістю;

ЄПВО – Європейський простір вищої освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ПК – персональний комп'ютер;

НРК – Національна рамка кваліфікацій.

Приклад оформлення списку використаних джерел

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с.
2. Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН історії України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т 9. С. 36- 37.
3. Забезпечення якості вищої освіти: сучасний стан і перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 12–13 листоп. 2019 р.). Полтава, 2019. 154 с.
4. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
5. Мокляк В.М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Полтава, 2011. 256 с.
6. Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України*. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
7. Науковий архів Інституту історії України НАН України. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 170. № 1. Арк. 5. (План праці НДКІУ на 1924 р.).
8. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. *Освіта*. 2002. 24 квіт. С. 2–4.
9. Попович О. С., Кліменкова В. І. Наукова етика і проблеми цілеспрямованого формування здорового дослідницького середовища. *Наука та наукознавство*. 2022. № 2. С. 3–11.
10. Правова основа діяльності органів державної влади / упоряд. Любченко П. М. Харків, 2010. 303 с

11. Про відзначення 150-річчя з дня народження видатного вченого Володимира Івановича Вернадського [Електронний ресурс]: проект постанови Верховної Ради України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА- ЗАКОН».

12. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі : зб. наук. праць IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 28 лютого 2017 р. : у 2 ч. / [наук. ред. О. І. Шапран ; уклад. : Н. П. Онищенко, О. В. Плужник]. Переяслав-Хмельницький, (Київ. обл.) : ФОП Домбровська Я. М., 2017. Ч. I. 133 с.

13. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні: монографія / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 447 с.

14. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

15. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2019. 488 с.

16. Титаренко О. О. Основи наукових досліджень : монографія. Полтава : Сімон, 2019. 348 с.

17. Тітова Т., Тітов І. Функціональна роль уяви в процесах свідомої саморегуляції: теоретичний аналіз. *Психологія і особистість*. 2021. № 1. С. 84–93. URL: <http://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/227200> DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.1.227200>

18. Україна в цифрах. 2007: стат. зб. / Держ. ком. статистики України. Київ: Консультант, 2008. С. 185— 191.

19. Шишкін В. І. Судові системи країн світу : навч. посіб. : у 3 кн. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 336 с.

20. Яковенко Ю.Л., Корзюк О.В. Нові ролі та функції викладача вищої школи в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 23. Т.2. 2020. С. 139–143.

21. Akulenko I. A., Zhydkov O.E. Mathematics teachers about organizing project activity of students when teaching and learning mathematics. *Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодні і перспективи* : матеріали V Всеукр. наук.-практ.конф., м. Полтава, 19–20 листоп. 2019 р. Полтава : Астроя, 2019. С. 27–28. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13202> (дата звернення: 21.10. 2025).

22. Kestere I. The Visual Image of Teachers: A Ten-Country Perspective. *Revista Colombiana de Educación*. 2015, no. 68, pp. 19–40.

23. Ghamrawi N. A. R. Schooling for Digital Citizens. *Open Journal of Leadership*, 7. 2018. P. 209-224. DOI: 10.4236/ojl.2018.7301

**Умови проходження попереднього захисту кваліфікаційних робіт у
Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»**

1. Попередній захист кваліфікаційних робіт відбувається в БІНПО та проводиться комісією з передзахисту. Рішенням комісії з передзахисту кваліфікаційних робіт здобувач освіти допускається або не допускається до захисту.

2. Результати попереднього захисту оформлюються у вигляді витягу з засідання кафедри, де зазначається рівень готовності роботи та рішення про допуск (не допуск) до захисту перед Екзаменаційною комісією.

3. Рішення про не допуск до захисту кваліфікаційної роботи роботи приймається у разі готовності роботи менше ніж 80% та/або відсутності відгуку наукового керівника та/або негативного результату перевірки на плагіат.

4. Графік проведення попереднього захисту затверджується директором інституту та доводиться до відома випускників.

5. Кваліфікаційна робота має бути в друкованому вигляді, не переплетена у жорстку палітурку, мати відгук наукового керівника та випускник повинен бути готовим коротко доповісти основний зміст роботи.

6. Здобувач освіти за тиждень до попереднього захисту повинен подати електронну версію кваліфікаційної роботи на випускову кафедру для перевірки на плагіат.

7. Рішення про допуск кваліфікаційної роботи до захисту в ЕК після доопрацювання приймають спільно науковий керівник та Голова комісії з передзахисту.

